

The background of the entire page is a light green map showing a network of roads and fields. The map is semi-transparent, allowing the text to be clearly visible. The roads are thin lines, and the fields are larger, irregular shapes. Some areas are shaded in a slightly darker green, possibly indicating specific features or boundaries.

PEEST IN PERSPECTIEF

Belevingsonderzoek & landschapsanalyse van het dorp Peest en omgeving

*Inventarisatie van het
bewonersperspectief in het kader van het
project Drents Groen*

Henk Brassien / Betsie Pinkert / Merit Snoeijer / Iris van Veen / Marjan Vroom

Juni 2012

PEEST IN PERSPECTIEF

Belevingsonderzoek & landschapsanalyse van het dorp Peest en omgeving

*Inventarisatie van het
bewonersperspectief in het kader
van het project Drents Groen*

*Henk Brassien
Betsie Pinkert
Merit Snoeijer
Iris van Veen
Marjan Vroom*

Module Landschapsbelevingsonderzoek
Master Landschapsgeschiedenis
Rijksuniversiteit Groningen
Juni 2012

Onder begeleiding van:
Theo Spek (Rijksuniversiteit Groningen)
Lon Schöne (Buro Schöne)
Luit Hummel (BOKD)

VOORWOORD

Vanuit de module Landschapsbelevingsonderzoek van de master Landschapsgeschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen is in de maanden april, mei en juni 2012 onderzoek gedaan naar de landschapsbeleving van de inwoners van het dorp Peest. Dit gebeurde in opdracht van de Vereniging Brede Overleggroep Kleine Dorpen (BOKD) te Assen. Om de ruimtelijke kwaliteit van het Drentse groene landschap in stand te houden hebben de BOKD, de Stichting Het Drentse Landschap, Landschapsbeheer Drenthe en de Natuur en Milieufederatie Drenthe een werkgroep Drents Groen opgericht. Binnen deze werkgroep wordt gewerkt aan het beheer van het landschap vanuit de participatie en betrokkenheid van boeren, burgers en andere belanghebbenden op het platteland.

Met veel plezier hebben wij als groep de interviews afgenomen bij de bewoners van Peest en ervaren hoe het is om kwalitatief belevingsonderzoek te verrichten. Wij willen de bewoners van Peest en de heren Hartlief en Rijks hartelijk danken voor hun tijd, hun mening en informatie over het dorp Peest en omgeving. Het heeft ons enthousiast gemaakt voor het doen van dit onderzoek. Ook willen wij graag Theo Spek (hoogleraar Landschapsgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen), Lon Schöne (landschapsarchitecte Buro Schöne) en Luit Hummel (projectcoördinator BOKD) danken voor hun begeleiding gedurende het onderzoeksproces. Wij kijken terug op een hele leerzame periode, waarvan het eindproduct voor u ligt.

Groningen, juni 2012

Henk Brassien

Betsie Pinkert

Merit Snoeijer

Iris van Veen

Marjan Vroom

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING ONDERZOEK	1
DEEL 1: HISTORISCH-GEOGRAFISCHE LANDSCHAPSANALYSE	3
Vorming van het land	3
Eerste bewoning	5
Middeleeuwen	6
Nieuwe Tijd	8
Nieuwste Tijd	10
Verdiepend interview	13
DEEL 2: LANDSCHAPSBELEVINGSONDERZOEK	16
Het gebied Peest	17
Veranderingen	18
De Boermarke	19
Ruimtelijke kwaliteit	19
Bezuinigingen op beheer	21
Regie over de kwaliteit van het landschap	21
Betrokkenheid en burgerparticipatie	21
Beheer in de toekomst	22
DEEL 3: CONCLUSIE: De brug tussen landschap, geschiedenis en beleving	24
BRONNEN	26
VERANTWOORDING FIGUREN	28
BIJLAGEN	29
A) Bevolkingsgroei 1899 – 2011	29
B) Extra informatie van een bestuurslid van Boermarke Peest	30
C) Standaard structuur esdorp	31

INLEIDING ONDERZOEK

Bezuinigingen op natuur- en landschapsbeheer, versnippering van het beheer en het gebrek aan regie op dit terrein, maken dat de kwaliteit van het “Drentse Groen” onder druk is komen te staan, terwijl het Drentse groene casco nu juist in sterke mate het imago van de Drentse provincie bepaalt.

Om de ruimtelijke kwaliteit van het Drentse groene landschap in stand te houden hebben de Brede Overleggroep Kleine Dorpen (BOKD), de Stichting Het Drentse Landschap, Landschapsbeheer Drenthe en de Natuur en Milieufederatie Drenthe een werkgroep Drents Groen opgericht. Binnen deze werkgroep is de overtuiging aanwezig dat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid is voor het beheer van het landschap en wordt ingezet op de participatie en betrokkenheid van boeren, burgers en andere belanghebbenden op het platteland.¹

Om boeren, burgers en buitenlui meer in beweging te krijgen om mee te werken aan (innovatief) beheer en onderhoud van het Drentse groen, is door voornoemde organisaties een plan van aanpak geschreven waarvan een landschapsbelevingsonderzoek deel uitmaakt. Immers, wanneer burgerparticipatie het uitgangspunt is, zal eerst duidelijk moeten worden welke kwaliteiten van het landschap de mensen in het buitengebied met name waarderen.

In vier Drentse dorpen wordt daarom gestart met een landschapsbelevingsonderzoek. De resultaten van deze onderzoeken worden meegenomen naar een volgende fase binnen het plan van aanpak. Het uiteindelijke doel is om met medewerking van de bewoners aan de hand van reële plannen tot een borging van de ruimtelijke kwaliteit van het omringende landschap te komen. Wanneer de pilot in de vier dorpen goede resultaten oplevert, zal de in de pilot toegepaste en ontwikkelde methodiek worden uitgerold over de hele provincie Drenthe.

In dit verslag treft u de uitkomsten van het landschapsbelevingsonderzoek aan zoals dat in het voorjaar van 2012 heeft plaatsgevonden in Peest, gemeente Noordenveld. De bevindingen van het onderzoek onder Peestenaren naar hun beleving van het landschap worden voorafgegaan door een analyse van de ontwikkeling van het landschap van Peest vanaf de laatste IJstijd tot heden, zodat duidelijk wordt in welke ruimtelijke omgeving de ondervraagde personen woonachtig zijn.

¹ *Drents Groen Concept, samenwerken aan de ruimtelijke kwaliteit van het Drentse Groen*, Brede Overleggroep Kleine Dorpen Drenthe, Landschapsbeheer Drenthe en Atelier mooi Drenthe (Assen 15 november 2011).

The background of the cover is a faded, light green map of a rural landscape. It shows a network of roads and a grid of fields, with some areas shaded in darker green and others in lighter shades. The map is centered and covers the entire page.

DEEL 1

**HISTORISCH-GEOGRAFISCHE
LANDSCHAPSANALYSE**

DEEL 1: HISTORISCH-GEOGRAFISCHE LANDSCHAPSANALYSE

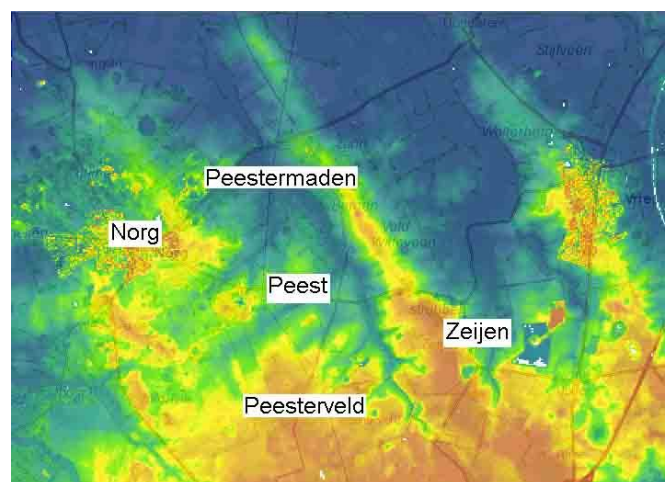
Peest is een dorp in Noord-Drenthe met zo'n 130 inwoners. Het heeft geen kerk, maar wel een brink en enkele oude boerderijen. Om het dorp heen zien we veel grasland en wat akkers, bossen en een heideveld. Het ziet er op het eerste oog nog heel authentiek Drents uit. Maar hoe is het landschap met dit dorp hier ontstaan? Welke veranderingen hebben hier plaats gevonden en hoe authentiek is dit landschap eigenlijk?

In deze landschapsstudie zal worden verklaard hoe het landschap is geworden zoals het nu is. Er wordt vanaf de ijstijden (vorming van het land) door de tijd heen gegaan aan de hand van verschillende tijdsvakken. De eerste bewoning komt aan bod, gevolgd door de ontwikkeling van het esdorpenlandschap in de historische en moderne tijd. Daarbij krijgt ook het natuurlijke landschap aandacht. Om het verhaal aan te vullen is ook een interview gehouden met twee inhoudelijk deskundigen: de heren Hartlief en Rijks van de Historische Vereniging Norch. Dit interview vond plaats op 15 mei 2012 in het Archief van Norg.

Vorming van het land

De ondergrond van Peest is voornamelijk ontstaan tijdens het Pleistoceen (2,6 miljoen tot 10.000 jaar geleden). De gletsjers die Nederland bereikten tijdens het Saalien lieten keileem achter, waarna in het Weichselien de wind een laag dekzand heeft afgezet en (smeltwater-)rivieren dalen hebben uitgesleten.² Omdat het landijs in de eindfase vanuit het noordwesten naar het zuidoosten stroomde, lopen de keileemruggen in Noord-Drenthe in diezelfde richting. Parallel aan de Hondsrug ontstonden onder het ijs langgerekte ruggen. Een van deze ruggen was de Rug van Zeijen die op hoogtekarten duidelijk te zien is (figuur 1).³ Door smeltwater zijn ten weerszijden van deze rug diepe dalen uitgesleten waar tegenwoordig de beken door stromen. Op de hoogtekarte zijn de keileem- en dekzandruggen (geel-oranje) en de beekdalen (blauw) goed te herkennen. Drie beken komen samen in één dal, dat evenals de hogere zandruggen, in een noordwestelijke richting gaat. Het hoogteverschil tussen de keileem- en dekzandrug (Peesterveld 11,4 meter boven NAP) en het beekdal (Peestermaden 6,7 meter boven NAP) is ongeveer vier en een halve meter. Plaatselijk is de keileem tussen 40 en 120 cm onder het maaiveld aanwezig.⁴

Ongeveer 10.000 jaar geleden begon het Holoceen. In deze periode werd het klimaat warmer. In de beekdalen vormde zich een laag veen waar zowel uitgestrekte broekbossen met elzen en berken als open zeggemoerassen groeiden. Het veenpakket werd soms zo dik dat de planten het contact met het grondwater verloren en afhankelijk werden van voedselarm regenwater. Zo ontstond het veenmosveen (hoogveen) met daarin resten van heide en wollegras. Dit hoogveen groeide en ging grote oppervlakten bedekken, ook buiten de beekdalen. Tussen de veenbulten ontstonden plassen en veenstromen.



Figuur 1: Hoogtekaart van gebied rond Peest. Bron: Actueel Hoogtebestand Nederland, 2011.

² Stichting voor Bodemkartering, 1991, pp.16-21.

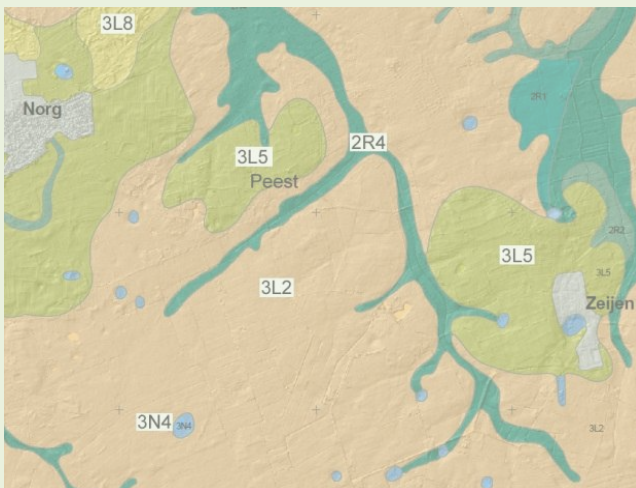
³ Actueel Hoogtebestand Nederland, 2012.

⁴ Stichting voor Bodemkartering, 1991, p.16.

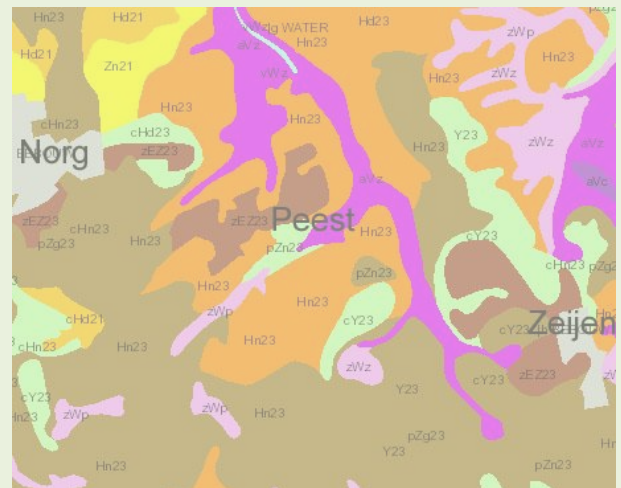
KADER 1: VERDIEPING GEOMORFOLOGIE & BODEM

Op de geomorfologische kaart zien we drie hoofdstructuren: de beekdalbodem met veen (2R4), de hooggelegen grondmorene (3L2) en op de hoogste plekken de dekzandrug (3L5). Ten noordoosten van Norg zien we lage landduinen (3L8), waar vroeger een stuifvlakte is geweest. Ten zuidwesten van Peest liggen een paar kleine moerassige “laagten zonder randwal” (3N4), wat wil zeggen dat hier pingoruïnes zijn (figuur kader 1a).

Peest ligt in het stroomdal van het Peizerdiep; het Oostervoortsche Diep stroomt naar het noorden en komt uit in het Grote Diep, dat als Liewersche Diepje langs Roden kronkelt en dan verder gaat als Peizerdiep naar Groningen. De Bodemkaart van Nederland laat zien dat we in het beekdal bij Peest allemaal bodemsoorten met veel veen vinden: madeveengrond (aV2), moerige eerdgrond (vWz) en moerige podzolgrond (zWp). De bodem van de hooggelegen grondmorene is voornamelijk veldpodzol (Hn23). Dit is de meest voorkomende bodemsoort in het gebied (figuur kader 1b). Op de vlakte van dekzand lag een pakket veen dat is verdwenen, waardoor er grote verschillen in humusgehalte zijn.



Figuur kader 1a: Geomorfologische kaart.
Bron: Alterra Wageningen, 2008.



Figuur kader 1b: Bodemkaart.
Bron: Stiboka, 1991.

Bodem van essen

Op de dekzandruggen vinden we de essen, de akkergronden die eeuwenlang werden bemest met potstalmest, zodat een dikke humeuze bovengrond ontstond. De kleur en aard van het esdek is afhankelijk van het strooisel dat men in de potstallen gebruikte. Een bruin esdek komt van bosstrooisel en plaggen uit de stroomdalen. Het zwarte esdek van Peest ontstond door het gebruik van heideplaggen. De bodem van deze es en die van Norg bestaat uit hoge zwarte enkeerdgrond (zEz23), wat betekent dat het esdek tussen 50 en 80 cm dik is.

Ten oosten van Norg zien we een haarpodzol (cHd23) rond de voormalige es. Bij het voormalige stuifzand zien we een vaaggrond (Zn21), een aanwijzing voor verstoven dekzand. Op de dekzandrug tussen Peest en Zijen ligt het heideveld “Negen Bergen” of: “Noordsche Veld”. Hier zijn grafheuvels gevonden en er liggen Celtic fields. Deze raatakkers uit de IJzertijd (800 v.Chr. tot 0) zijn waarschijnlijk later vaak in gebruik genomen als bouwland, waardoor de raatstructuur onder het esdek verdween. In de es van Peest komt een zogenaamde archeologisch vuile laag voor, die daarvoor een aanwijzing kan zijn.

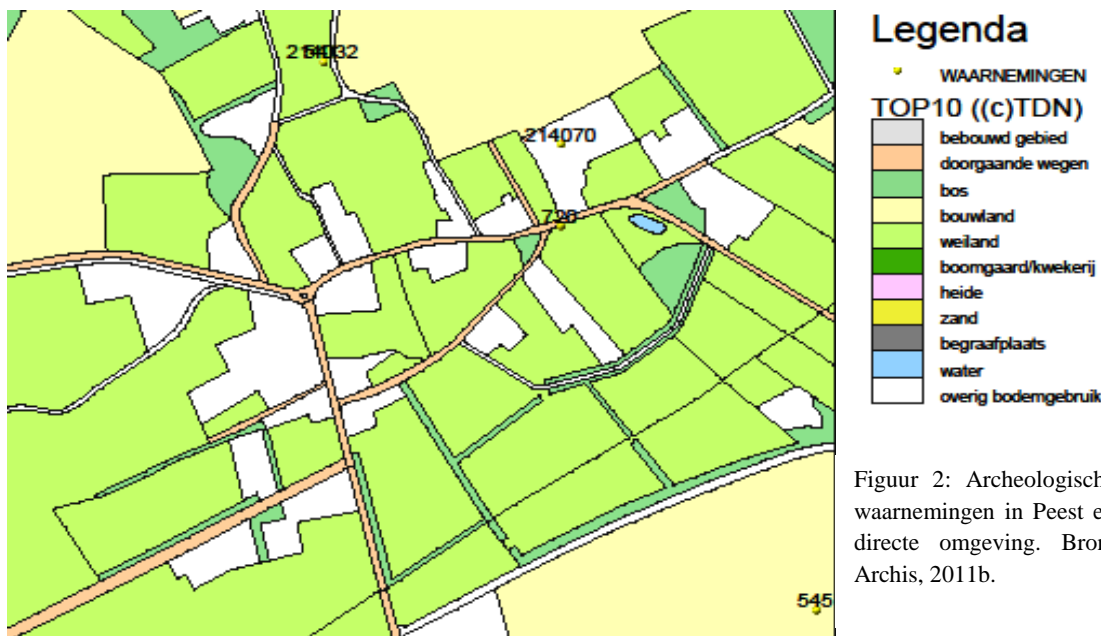
Bronnen kader: De informatie over de geomorfologie komt van Alterra, 2008. De informatie over de bodem komt van Stiboka, 1991.

Eerste bewoning

In het nabijgelegen Noordsche Veld ten noorden van Zeijen zijn veel archeologische vondsten gedaan. Hierdoor is er relatief veel bekend over de eerste bewoning in de omgeving van Peest. Op dit grote heideveld op anderhalve kilometer afstand van Peest zijn sporen van bewoning en begraving uit alle perioden vanaf het Neolithicum (5300 – 2000 v.Chr.) tot in de Romeinse tijd (0-400 n.Chr.) aangetroffen: een hunebed en vlakgraven uit de Trechterbekercultuur (3400-2800 v.Chr.), vele tientallen grafheuvels uit de Klokbekerperiode (2600-1900 v.Chr.). Uit de Bronstijd (2000 – 800 v.Chr.) zijn brandheuvels gevonden, en uit de IJzertijd (800 – 0 v.Chr.) Celtic fields en versterkte nederzettingen.⁵

Dat zo lang op ongeveer dezelfde plaats is gewoond heeft te maken met de ligging van het Noordsche Veld. Het ligt op de overgang van zwaklemig dekzandlandschap naar een sterk lemig keileemplateau. Hier was verhuizing niet snel aan de orde, aangezien de bodem redelijk vruchtbaar bleef.⁶ Ook in de directe nabijheid van Peest en in het dorp zelf zijn archeologische vondsten gedaan die wijzen op vroege bewoning aldaar. Aan de noordkant van het dorp, 400 meter vanaf de dorpskern, heeft de archeoloog A.E. van Giffen oude sporen van bewoning, mogelijk begraving, en ook een verploegd Celtic field blootgelegd (figuur 2: waarnemingsnr. 541/214032). Op grond van de aldaar gevonden keramiekfragmenten en paalgoten/paalkuilen wordt bewoning in de late IJzertijd, mogelijk Romeinse tijd, aangenomen.⁷

Even ten zuiden van het dorp zijn door Tjerk Vermaning in de jaren zeventig van de vorige eeuw en tien jaar later door het Biologisch-Archeologisch Instituut Groningen, tientallen stukken vuursteen, bewerkt en onbewerkt, gevonden en wordt aan de hand van deze werktuigen op die plaats een nederzetting aangenomen uit het Mesolithicum (8800-4900 v.Chr.) (figuur 2: waarnemingsnr. 545).⁸ De archeologische vondsten halverwege Peest en het Noordsche Veld zouden ook kunnen duiden op oude bewoning, die waarschijnlijk in verband is te brengen met de bewoningsgeschiedenis op het Noordsche Veld zelf. In ieder geval is hier aardewerk en een Celtic field uit de IJzertijd, een urnenveld uit de Bronstijd, en een grafheuvel uit de Brons- dan wel IJzertijd gevonden.⁹ In de grond van het dorp Peest zelf is in 1982 nog een vuursteendepot gevonden op een diepte van circa één meter (figuur 2: waarnemingsnr. 720). Het betrof hier een vuurstenen bijl en een vuurstenen beitel uit de Trechterbekercultuur.¹⁰



Figuur 2: Archeologische waarnemingen in Peest en directe omgeving. Bron: Archis, 2011b.

⁵ Archis II, 2011a; Leendert, Kooijmans ed., 2005, p. 709.

⁶ Harsema, 1992, p. 56; Spek, 2004, p. 145.

⁷ Archis II, 2011c; Van Giffen, 1934, pp. 110-112.

⁸ Archis II, 2011d.

⁹ Archis II, 2011e.

¹⁰ Archis II, 2011f.

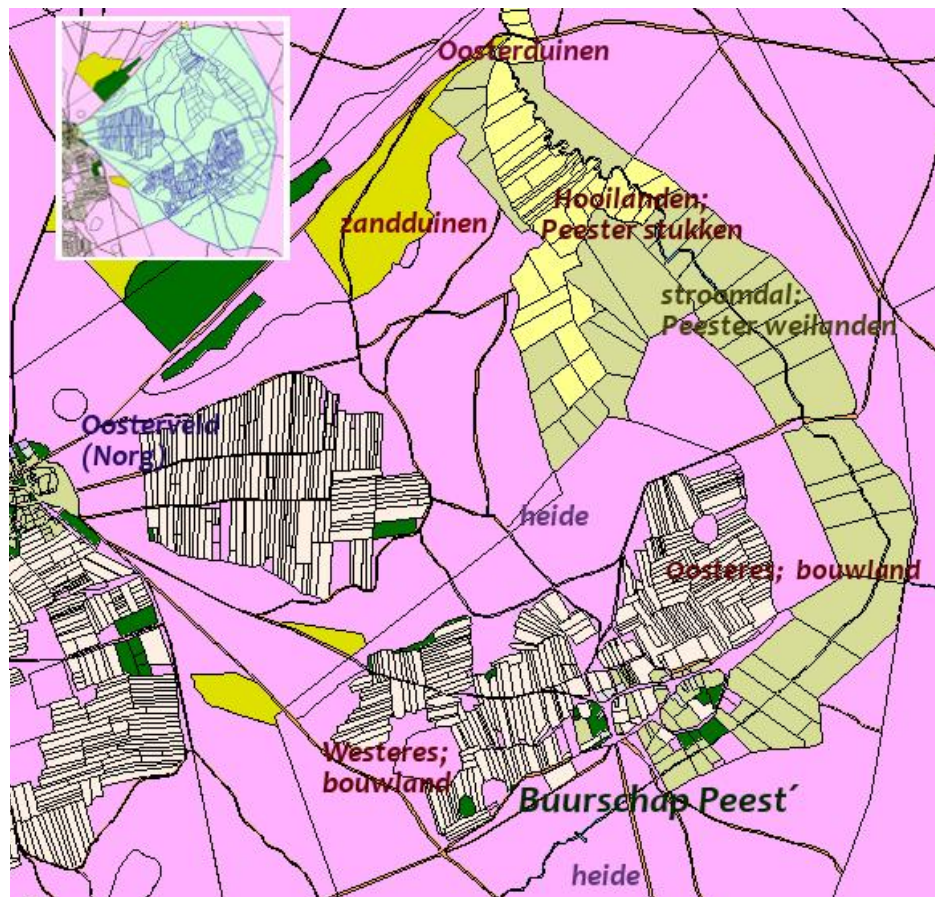
Middeleeuwen

Opbouw van het esdorpenlandschap

Het gebied van Peest bestond gedurende de Middeleeuwen uit zand met daar over heen een laag veen, wat leidde tot een divers landschap.¹¹ Nog steeds zijn op de hoogtekaart de hogere zandgronden en de lagere natte gronden terug te zien (figuur 3). De hogere ruggen werden gescheiden door dalen van verschillende breedte. Vooral deze hogere delen waren zeer aantrekkelijk voor bewoning in de Middeleeuwen, zeker na de uitbreiding van de venen, rond de 4e eeuw v.Chr..¹²

Uit pollenanalyse is gebleken dat rond 800 na Chr. het grootste gedeelte van het Drentse landschap bedekt was met natuurlijk bos.¹³ Ook in de beekdalen groeide nog veel (broek-)bos. Boeren maakten van deze bossen gebruik door hun kuddes vee erin te laten weiden. De plaatsnaam Peest, die in een stuk uit de jaren 1298-1304 voor het eerst wordt genoemd, wijst erop dat dit gebied oorspronkelijk een beweidingsgebied was. Het Germaanse woord *peest* is namelijk verwant aan het Latijnse woord *pastio* dat ‘weidegebied’ betekent. In het Middelnederlands bestond ook het werkwoord *peisteren* dat ‘voederen, laten grazen, beweiden’ betekent. Ook het in 1225 reeds in de bronnen vermelde toponiem Haerlo in deze omgeving, duidt op een vroegere functie van weidegebied (*haar* = zandrug; *loo* = open bosweide). Waarschijnlijk was de omgeving van Peest dus oorspronkelijk een weidegebied voor nederzettingen uit de omgeving en is pas in de loop der tijd een dorp in dit gebied ontstaan, wat toen de naam van het oude weidegebied kreeg (Peest). Omdat Peest in het oude kerspel Norg ligt, ligt het voor de hand dat het gebied van Peest in de Vroege Middeleeuwen een onbewoond weidegebied van de boeren van Norg was. In de loop van de Middeleeuwen, ergens tussen de 9^e en 13^e eeuw, is een nieuwe nederzetting Peest gesticht.¹⁴

Naarmate meer land werd ontgonnen, verdween dit natuurlijke bos voor een groot deel en maakte plaats voor cultuurland en heide.¹⁵ Omstreeks 1200 na Chr. nam de behoefte aan heidevelden toe voor de schapenteelt en ook hiervoor werd bos gekapt. Ook nam de mesthoeveelheid hierdoor toe en kon de akkerbouw zich uitbreiden.¹⁶ In de gewaskeuze blijkt een duidelijke fasering zichtbaar. Van circa 500 tot circa 800 na Chr. domineerde vooral de roggeteelt. In de negende en tiende eeuw was een verschuiving zichtbaar van rogge naar gecombineerde teelt van rogge, gerst en haver. Gedurende de volle



Figuur 3: De ‘Buurschap Peest’: percelen grond in 1832 (zie inzet: het lichtblauwe gebied is grondbezit van Peest). Op de Ooster- en Westeres hadden de boeren verspreid liggende perceeltjes bouwland. De weilanden en hooilanden bestaan uit grotere percelen. Rond het dorp liggen enkele perceeltjes bos. Bron: Hisgis.nl, 2012

¹¹ Vervloet, 1988; Spek, 2004.

¹² Vervloet, 1988; Spek, 2004.

¹³ Vervloet, 1988; Spek, 2004.

¹⁴ Mondelinge mededeling Th. Spek, Rijksuniversiteit Groningen; Middelnederlands Woordenboek.

¹⁵ Kuijer, 1991.

¹⁶ Kuijer, 1991.

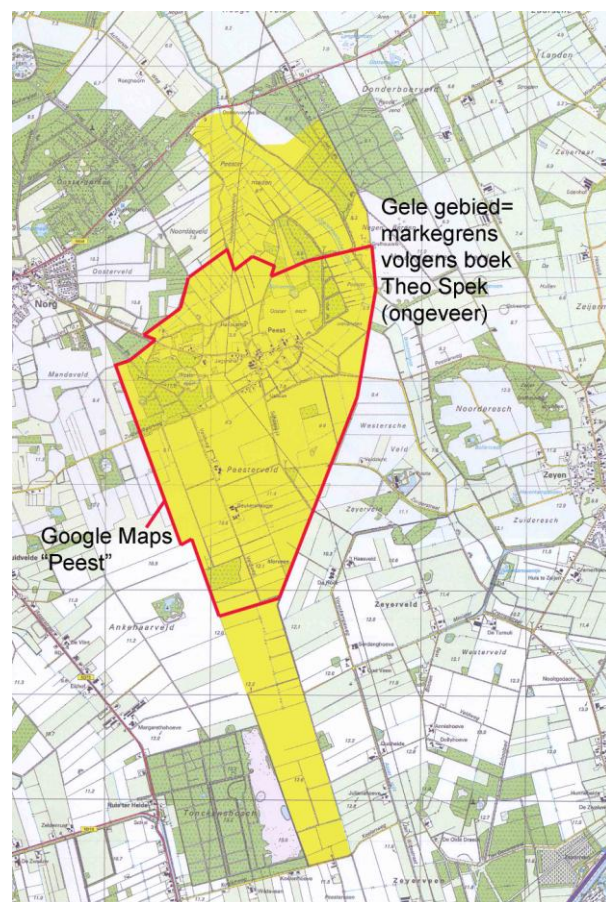
Middeleeuwen (1000 – 1300 na Chr.) werden rogge, gerst, haver, evene, emmertarwe, vlas, hennep en een keur aan tuinbouwgewassen geteeld. In de late Middeleeuwen (1300 – 1500 na Chr.) verdween gerst vrijwel helemaal en ook haver en havermout kwamen minder voor in de bronnen. Rogge hernam zijn dominante positie.¹⁷

Net als elders in Drenthe ontwikkelde zich in de loop van de Middeleeuwen rondom de nederzetting Peest een esdorpenlandschap met de karakteristieke onderdelen ervan: esdorp, goorns (tuingronden), brink, es, groenlanden en veldgronden. In figuur 3 is op de kaart uit 1832 aangegeven waar deze zich bevonden bij Peest. De boeren woonden op de hogere zandgronden, de bouwlanden (essen) lagen aan de rand van de nederzetting op het zelfde terrein. De groenlanden (weilanden en hooilanden in het beekdal) en woeste gronden (heide) lagen buiten deze eerste schil in de nabijheid.¹⁸ In bijlage C is de standaardstructuur van een Drents esdorp schematisch weergegeven met daarnaast de situatie in Peest. Peest bezit vrijwel alle elementen van dit conceptuele model alleen verschilt de positionering.

Samenleving en landbouwsysteem

Heide werd een waardevol bezit voor de boerengemeenschap en regelingen werden getroffen voor het gebruik van deze gemeenschappelijke gronden. Buurschappen onderhielden en beheerden samen de collectieve gronden in hun dorpsgebied (figuur 4). Rond 1200 werd de druk op de veldgronden echter zo groot, dat men gedwongen was een waardelensysteem in te voeren (aandelen in de organisatie) en ook regelementen (buurwillekeuren) op schrift te stellen over het gebruik van de woeste gronden.¹⁹ Belanghebbende grondbezitters kregen waardelen. Hoe meer waardelen men had, des te meer paarden, koeien en schapen gehouden mochten worden en des te meer rechten men had in bos, heide en venen.²⁰

De bodemvruchtbaarheid werd in de Middeleeuwen op peil gehouden door mest, strooisel en heideplaggen. Dit was bepalend voor de nederzettingvorm- en locatie. Peest is ontstaan op het licht golvende keileem- en dekzandplateau in het centrale deel van het Noordenveld en kan worden gezien als een kernesdorp.²¹ Door de groeiende bevolking in de Middeleeuwen ontstond een steeds grotere druk op het land. De es van Peest lag op een plek met een gunstige waterhuishouding, aan de rand van een beekdal. De gronden met een hogere grondwaterstand werden gebruikt als weide en hooiland en op de hogere zandgronden waren heidevelden te vinden.²² Vanaf de volle en late Middeleeuwen hebben ontginningen van bossen, stroomdal- en esontginningen en toenemende exploitatie van de heidevelden een grote impact gehad op het Drentse landschap, ook rondom Peest.²³



Figuur 4: Markegrens van Peest en huidige begrenzing van Peest. Bron: Spek, 2004; Google maps, 2012.

¹⁷ Spek, 2004

¹⁸ Bieleman, 1987, pp. 665-667.

¹⁹ Mondelinge mededeling Th. Spek, Rijksuniversiteit Groningen; Spek, 2004.

²⁰ Kuijer, 1991, p.36.

²¹ Haartsen & Brand, 2009.

²² Haartsen & Brand, 2009.

²³ Spek, 2004; Kuijer, 1991.

Nieuwe Tijd

Aan het eind van de Middeleeuwen, rond het jaar 1500, was Drenthe nog altijd zeer dun bevolkt met minder dan acht personen per km².²⁴ Rond 1630 verschijnt Drenthe voor het eerst apart op de kaart (figuur 5).²⁵ Deze kaart biedt geen gedetailleerde informatie over het landschap; Drenthe bestaat nog altijd voornamelijk uit heidevlakten en moerassen. Peest staat er wel op, als Pest, en ligt in een open gebied aan de rand van een bos boven de Smilder venen, een moerasgebied.²⁶ Peest telde toen vijfenveertig inwoners, zeven boerenfamilies en een herder.²⁷ Peest lag in die tijd in het kerspel Norg en viel onder het dingspel Noordenveld. Het dorp vormde, net als andere esdorpen, een buurschap (figuur 4). De boeren met een waardeel waren verenigd in de boermarke en bestuurden het dorp en bebouwden de essen.²⁸



Figuur 5: Peest (gespeld als 'Pest') op de eerste kaart van Drenthe door Cornelis Pijnacker. Bron: Pijnackerkaart Drenthe, 1634.

De essen waren in de 17^e tot 19^e eeuw een ruimtelijk begrensde en in het land zichtbare eenheid waarop primair akkerbouw gepleegd werd. De es was verdeeld in vele individuele percelen, waarvan het grondbezit sterk versnipperd was. De perceelgrenzen waren niet duidelijk in het landschap zichtbaar, maar werden aangegeven met stenen hoekmarkeringen.²⁹ Langs het meer perifere deel van de es waren de percelen langer en meer gegroepeerd.³⁰ In de bewaard gebleven grondschattingsregisters is terug te vinden wat het boerenbedrijf in Drenthe in die tijd voortbracht: turf, hout, wol en rogge.³¹

²⁴ Barends, 2010, p.112.

²⁵ Wikipedia, 2012. Cornelis Pijnacker kaart. Pijnacker gaf op deze kaart verscheidene landschapstypen weer zoals moeras, bos en heide maar geen gedetailleerde informatie. Informatie over Pijnacker zie: Versfelt, 2005, pp. 1-25.

²⁶ Wikipedia, 2012.

²⁷ Werkgroep Vliegveld Peest, 2009, p.14.

²⁸ Werkgroep Vliegveld Peest, 2009, p.14.

²⁹ Spek, 2004.

³⁰ Bieleman, 1987, pp. 574-575.

³¹ Versfelt, 2005, p. 10.

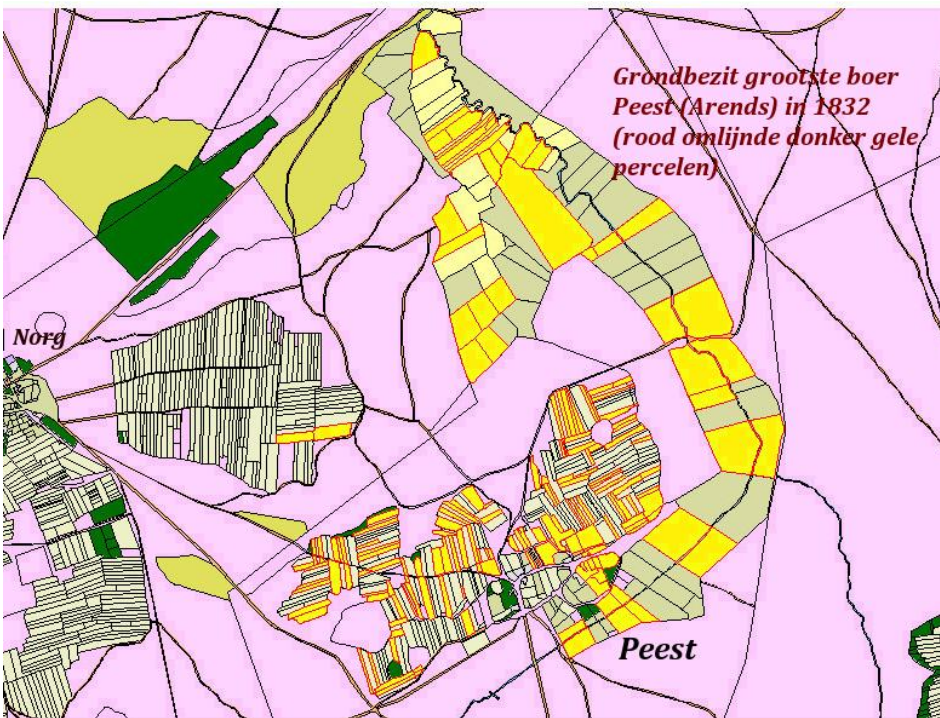
In de 17^e eeuw schakelden de boeren over op een meer intensieve bedrijfsvoering, door met meer mankracht de bestaande gronden te bebouwen en ook het systeem van de intensieve plaggenlandbouw in te voeren.³² Dit was nodig door de verhoogde vraag naar producten. De akkers werden meer permanent in gebruik genomen en de geteelde rogge werd verkocht.

Door de opgebrachte zandhoudende plaggenmest werd het land langzaamaan opgehoogd. Er werd niet meer voornamelijk voor eigen gebruik geboerd, maar ook geproduceerd voor de handel. Dit leidde ertoe dat twee nieuwe groepen in het dorp invoegden: de keuterboeren en de ambachtlieden.³³ Deze twee nieuwe groepen bouwden hun huis aan de rand van het esdorp. De brink kwam daarmee in het centrum van de nederzetting te liggen.³⁴ In 1754 waren er in Peest nog altijd zeven boerderijen, maar waren er drie keuterboeren bijgekomen.³⁵

Pas met de invoering van het kadaster in 1832 wordt het gebied rond Peest voor ons ‘zichtbaar’. De boeren op het zand zijn dan intussen omgeschakeld naar een meer op veeteelt gericht bedrijf.³⁶ Vanaf dat moment weten we wat verbouwd werd en hoe het landschap was ingericht. De kadastrale kaart van Peest en omgeving (figuur 6) laat zien dat de percelen bouwland direct bij de boerderijen rond de brink blokvormig waren en de percelen bouwland op de Wester- en Oosters onderverdeeld waren in smallere percelen. De weilanden in het stroomdal waren grote blokken, in het noordelijk deel van de stroomdalgronden bij Peest lagen de hooilanden, waar we op de kaart ook weer smallere lange percelen aantreffen. Grote percelen heide omsluiten de essen en het beekdal, in het noorden liggen twee zandduinen (westelijk van de hooilanden). In en buiten het dorp zijn ook kleine bosperceeltjes te vinden.

De Markegenoten van Peest hebben alle heidegronden in bezit evenals de percelen met de wegen, wat struwelen kreupelhout en een perceel met daarop een boerderij en wat hooilanden.

Peest telt in de kadastrale administratie dan tien landbouwers/ grondbezitters en twaalf percelen met ‘huis en erf’.³⁷ Arends is veruit de grootste boer met drie bospercelen, negen percelen heide, twee percelen met een huis en erf en nog een losse schuur, zesentwintig weilanden, zeventien hooilanden en maar liefst honderdvijftien bouwlanden.³⁸ De gronden van Arends liggen veel meer aaneengesloten dan die van de andere boeren. Roeling is de kleinste boer met acht bouwlanden, een weiland en een perceeltje heide.



Figuur 6: In 1832 was Arends de grootste boer van Peest. Zijn verspreid liggende perceeltjes en percelen bouw-, hooi- en weiland zijn in dit kaartje weergegeven in donkergeel. Bron: Hisgis, 2012.

³² In het midden 17^e eeuw daalden de graanprijzen weer maar nam de belastingdruk wel toe. De boeren op het Drentse zand gedwongen over te gaan op een intensivering van de landbouw tussen 1690 en 1730. Bieleman, 1987, p. 669.

³³ Boeren besteedden de werkzaamheden uit en huurden waar nodig de keuterboeren in om in de drukke perioden extra handen te hebben. Bieleman, 1987, p. 669.

³⁴ Spek, 2004, p. 978.

³⁵ Werkgroep Vliegveld Peest, 2009, p.17.

³⁶ Bieleman, 1987, pp. 27, 668-672; Bieleman, 1994, p. 13.

³⁷ Te weten: de weduwe Arends, de weduwe Arends en mede-eigenaren, Lovise, Oever, Rijken, Roeling, Vos, Van Veen, Vos en Zuidhof. Daarnaast zijn de Marktgenoten van Peest eigenaar van grote delen van het grondbezit. Bron: www.watwaswaar.nl.

³⁸ Er zijn twee eigenaren Arends: de weduwe Hendrik Arends en de ‘mede-eigenaren’. Zie de registers van het Kadaster, de ‘leggers’, op www.watwaswaar.nl.

Nieuwste Tijd

Met de Nieuwste Tijd wordt in deze landschapsanalyse de periode van 1850 tot heden aangeduid. Het esdorp Peest ligt dan in de voormalige gemeente Norg en valt sinds de gemeentelijke herindeling van 1998 onder de gemeente Noordenveld.³⁹ Peest maakte sinds de Middeleeuwen tot het einde van de 19^e eeuw als buurschap deel uit van de marke Norg.⁴⁰

In bijlage A is een overzicht opgenomen van de bevolkingsgroei sinds 1899 tot 2011.

Negentiende eeuw

Vanaf ongeveer het midden van de 17^e eeuw tot aan het einde van de 19^e eeuw veranderden binnen de agrarische bedrijfsvoering in het Drentse zandgebied de benodigde oppervlakten landbouwgrond en ‘woeste’ gronden (bos en heide) nauwelijks.⁴¹ Het middeleeuwse landbouwsysteem van plaggenbemesting- met de agrarische gebruikseenheden essen, groenlanden en heidevelden - was in die periode nog steeds gangbaar.⁴² Op de Topografische Militaire Kaart van 1850 zijn de essen, gelegen op de hogere gronden ten noordoosten en noordwesten van Peest nog goed herkenbaar, evenals de groenlanden in de beekdal (Peester Maden) en de uitgestrekte heidevelden (Peesterveld) (figuur 7). In de 19^e eeuw waren de meeste heidevelden nog in gemeenschappelijk bezit van het markegenootschap of de boermarke.⁴³

Boermarke en verdeling markegronden

Door de invoering van gemeenten in 1811 en de verdeling van de markegronden in de tweede helft van de 19^e eeuw nam de invloed van de boermarke af. Toch bestaat in Peest nog een boermarke, die grond bezit, jachtrechten verhuurt of landbouwwerktuigen ter beschikking stelt aan de leden ervan. In de periode tussen 1841 en 1880 werd het grootste deel van het markebezit in Drenthe verdeeld onder de rechthebbende markegenoten.⁴⁴ De markegronden van Peest zijn in 1878 verdeeld.⁴⁵

Op de Topografische kaart van 1900 is te zien dat - met uitzondering van de heidevelden - de ontginningsactiviteit, als gevolg hiervan, is toegenomen (figuur 8). Pas met de komst van de kunstmest kon de ontginning van de heidevelden goed op gang komen.⁴⁶ Na 1880 werd het gebruik van kunstmest algemener, waardoor over het algemeen de heidevelden als leverancier van plaggen binnen de agrarische bedrijfsvoering minder belangrijk werden.

De grotere hoeveelheid beschikbare mest, de verandering in gebruiks- en eigendomsrechten en de aanleg van verharde wegen, vergrootten de ontginningsmogelijkheden van de zandgronden.⁴⁷ Ondanks de verdeling



Figuur 7: Topografische Militaire Kaart 1850 (deel 12, 1rd en 3rd). De essen ten noorden van Peest, de groenlanden in de beekdal en uitgestrekte heidevelden als het Peesterveld zijn nog goed herkenbaar in het landschap. Bron: Watwaswaar.nl, 2012.



Figuur 8: Historische Topografische Kaart, ca. 1900 (bonnebladen Norg (132) en Veenhuizen (150)). Op deze kaart is te zien dat de ontginningsactiviteit op en rond de essen en in de beekdal is toegenomen. Bron: Grote Historische Topografische Atlas Drenthe, 2006.

³⁹ Gemeente Noordenveld, 2012.

⁴⁰ Demoed, 1987, pp. 89-90.

⁴¹ Kuijer, 1991, p.37.

⁴² Directie Kennis, 2009, p.31.

⁴³ Thissen, 1994, p.23.

⁴⁴ Kuijer, 1991, p.37.

⁴⁵ Demoed, 1987, p.101.

⁴⁶ Kuijer, 1991, p.37.

⁴⁷ Thissen, 1994, pp.21-22.

van de markegronden bleven grote oppervlakten heidevelden in Drenthe praktisch ongerept en gezamenlijk in gebruik. Alleen de nieuwe perceelscheidingen werden aangegeven met kleine greppeltjes (figuur 8).⁴⁸

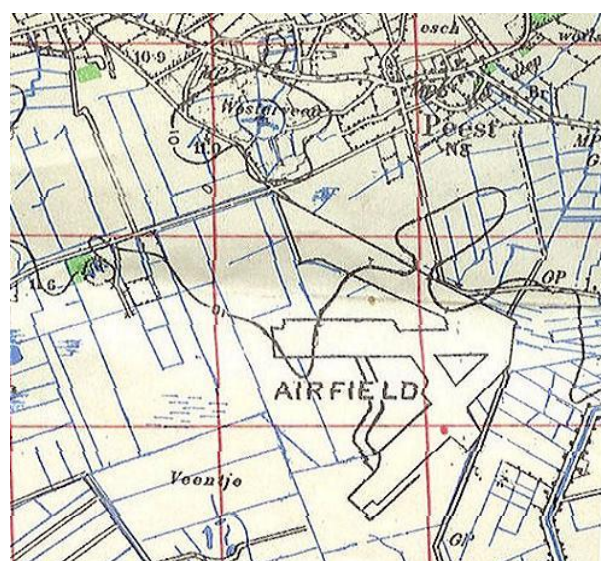
Verdichting beplantingsstructuur

Oud bos was er op dat moment nog maar heel weinig. Het meeste (eiken)hout was in de eerste helft van de 19^e eeuw gekapt.⁴⁹ Het Norgerholt, een markebosje bij Norg ten westen van Peest, is hierop één van de uitzonderingen. Ten noorden van Norg - tussen Norg en Langeloo - vond in de 19^e eeuw op de heidevelden vaak overbeweiding en te intensief afplaggen plaats, wat leidde tot uitgebreide zandverstuivingen.⁵⁰ Om het stuifzand vast te leggen werden naaldbomen geplant. Namen als Molenduinen, Langeloër duinen en Oosterduinen verwijzen nog naar de 19^e-eeuwse zandverstuivingen. Op de Topografische kaart van rond 1900 is te zien dat intussen op en om de Peester essen verdichting van de beplantingsstructuur had plaatsgevonden; er werden meer houtwallen aangelegd. Ten oosten van de Oosteresch is bos aangeplant (figuur 8). Om en op de essen werden in de tweede helft van de 19^e eeuw veel inlandse eiken geplant. Dat werd meestal als hakhout geëxploiteerd, zowel voor het hout als voor de bast (leerlooiërijen).⁵¹ Later zijn deze bosjes merendeels weer gerooid en omgezet in landbouwgrond.⁵²

Bos en Westerveen van Pelinck

De percelen ter hoogte van de Langelaan zijn na de markescheiding van 1878 in bezit gekomen van Hendrik Pelinck (1826-1904). Oorspronkelijk was deze gemeenschappelijke markegrond in gebruik als heide (figuur 7); Pelinck legde er bos aan. Hoewel in de samenstelling en het beheer het één en ander is veranderd, is het primaire doel van het huidige bosbeheer nog steeds een gezond bos met een optimale opbrengst aan goed verkoopbaar hout.⁵³ Het Westerveen ten westen van Peest werd bij de verdeling van de markegronden in 1878 eveneens (deels) toegekend aan de familie Pelinck. Het geheel bestond toen uit akkertjes, hoogveen, heide en stuifzand. In het veen werd destijds turf gestoken waardoor een plas is ontstaan. De akkers werden omgezet in hakhoutbosjes. De onvruchtbare stukjes stuifzand zijn vastgelegd met grove den.⁵⁴

Figuur 9: Detail stafkaart van de geallieerden met daarop vliegveld Peest ten zuiden van Peest en het Westerveen . Bron: Peest.eu, 2012a.



Figuur 10: Historische Topografische Kaart 1929, kaartblad 150 Veenhuizen. Op deze kaart is duidelijk te zien dat de veldgronden met heide nog niet zijn ontginnend tot landbouwgrond. Waarschijnlijk heeft deze ontginning pas na de Tweede Wereldoorlog plaatsgevonden. Bron: Watwaswaar.nl, 2012.

⁴⁸ Demoed, 1987, p.82.

⁴⁹ Harsema, 1992, p.113.

⁵⁰ Directie Kennis, 2009, p.30.

⁵¹ Harsema, 1992, pp.112-114.

⁵² Kuijper, 1991, pp.37-38.

⁵³ Pelinck, 2009.

⁵⁴ Pelinck, 2009.

Twintigste eeuw

De omgeving van het Westerveen is tijdens de Tweede Wereldoorlog in gebruik geweest van de Duitse bezettingsmacht.⁵⁵ In 1940 werd in dit gebied begonnen met de aanleg van een vliegveld of *Fliegerhorst*, maar inmiddels is hier in het veld niets meer van te zien (figuur 9 en 10). Naast landingsbanen in het Peesterveld verschenen in de buurt van het Westerveen gebouwen waarvan enkele bewaard zijn gebleven (foto 1 en 2).⁵⁶ De waterplas Het Westerveen is in de oorlogsperiode verder uitgegraven om bij brand dienst te kunnen doen als waterbron. Vlakbij het vliegveld ligt ook het Benzinebosje dat zijn naam ontleent aan de brandstof die er tijdens de oorlog lag opgeslagen in lange sleuven.⁵⁷ De bunker op het terrein is nu een belangrijke overwinteringsplaats voor vleermuizen. Verder zijn op verschillende strategische plaatsen nog overblijfselen van loopgraven te vinden.⁵⁸

Veldontginningen en ruilverkavelingen

Na de Tweede Wereldoorlog zijn op verschillende plaatsen heidevelden ontgonnen en in landbouwgrond omgezet, zoals het Ankehaarveld en het Peesterveld (figuur 10 en 11).⁵⁹ Na 1950 zijn in het gebied verschillende ruilverkavelingen uitgevoerd om de agrarische productieomstandigheden te verbeteren. Op veel essen komt tegenwoordig een aanzienlijke oppervlakte grasland voor en diverse graslandgronden in de stroomdalen worden nu als bouwland gebruikt (figuur 11).⁶⁰ Ook de waterhuishouding werd aan een moderne bedrijfsvoering aangepast. Beken, waaronder het Oostervoortsche Diep, werden voor de ontwatering van gronden ten behoeve van de landbouw rechtgetrokken en verloren daarmee hun natuurlijke kronkelende karakter.⁶¹ Het water werd hierdoor echter te snel afgevoerd waardoor de madelanden dreigden te verdrogen.⁶² Recent hebben ter hoogte van Peest -in het zuidelijke deel van het Oostervoortsche Diep en in de Peestermaden beekherstelwerkzaamheden plaatsgevonden om de verdroging tegen te gaan en natuur te ontwikkelen. Door het laten hermeanderen van de beek zal de grondwaterstand in de Peestermaden omhoog gaan en het gebied weer een natuurlijker karakter krijgen.⁶³



Foto 1: De voormalige opslagloods uit de Tweede Wereldoorlog aan de Zuidveldigerweg is omgebouwd tot rijtjeswoningen (B. Pinkert, mei 2012)



Foto 2: De voormalige officierswoning uit de Tweede Wereldoorlog aan de Zuidveldigerweg nabij het Westerveen (B. Pinkert, mei 2012)



Figuur 11: Topografische kaart 2005, kaartblad 7 en 15. De heidegronden zijn ontgonnen tot landbouwgrond. Zowel de hoger als lager gelegen gronden zijn zowel als akkerland als grasland in gebruik. Bron: ANWB, 2006.

⁵⁵ Pelinck, 2009a.

⁵⁶ Encyclopedie Drenthe, 2012

⁵⁷ Encyclopedie Drenthe, 2012.

⁵⁸ Pelinck, 2009.

⁵⁹ Directie Kennis, 2009, p.36.

⁶⁰ Kuijer, 1991, p.38.

⁶¹ Directie Kennis, 2009, p.36.

⁶² Peest.eu, 2012

⁶³ Peest.eu, 2012

Verdiepend interview

Op geheel vrijwillige basis en vanuit een serieuze interesse hebben de heren Riekus Hartlief en Albert Rijks zich al een aantal decennia toegelegd op het onderzoeken en vastleggen van de lokale geschiedenis van Norg en omgeving. Beiden zijn actief binnen de Historische Vereniging Norch en beheren onder andere het archief van de deze vereniging. De vereniging is opgericht in 1998 bij het opgaan van de voormalige gemeente Norg in de gemeente Noordenveld.

In dit archief is een schat aan informatie te vinden over de historie van Norg en omliggende dorpen. Naast huisarchieven van grote (boeren)families uit de streek, zoals Arends en De Jonge, en door particulieren aangelegde archivalia op basis van eigen onderzoek, zoals die van Egbert Pelinck, Derk Habing en Wicholt Vleer (allen reeds overleden), herbergt het archief ook vrijwel alle oude jaargangen van de Leekster Courant en archieven van allerhande plaatselijke verenigingen.

De heren hebben door hun onderzoekingen en naspeuringen, onder andere als lid van de werkgroep Bewoningsgeschiedenis en genealogie, een gedegen kennis van het gebied opgedaan. Zij hebben daarvoor niet alleen oude bronnen onderzocht, maar zich ook bediend van moderne studies van bijvoorbeeld Theo Spek en Jan Bieleman en het veldnamenboek van Schönfeld. Tevens hebben zij dankbaar gebruik gemaakt van de historische kennis die door mondelinge overlevering tot op heden in de streek bewaard is gebleven..

De heer Hartlief, geboren en getogen Peestenaar, heeft in 2009 een kaart vervaardigd met daarop de namen van de verschillende kampen en akkers van de es van Peest van vóór de ruilverkaveling in 1976. Aan de hand van de kadastrale indeling van dit akkercomplex, zoals terug te vinden op het Kadastrale Minuutplan uit 1832 van Norg, sectie E, wist Hartlief de verschillende veldnamen te achterhalen. Daartoe toog hij zo'n dertig jaar geleden, ten tijde van de kavelruil te Peest, met de kaart onder de arm langs de boeren en bewoners van Peest en wist hen ten slotte vrijwel alle toponiemen van de Wester- en Ooster-es te 'ontfutselen'. Het trachten te verklaren van de veldnamen is nog gaande. Hartlief meent dat het merendeel van de toponiemen rond 1832 al gangbaar was.

Hartlief is van mening dat de omvang van de Peester es sinds 1832 niet ingrijpend is gewijzigd. Het gebied ten noorden van de Roelofsakker en de heide ten noordoosten van de Oosteres is bebost. Ook de Leeuwarden-akkers links van de es zijn weliswaar rond 1900 met heide beplagd of met grove den beplant om zandverstuiving tegen te gaan, maar voor het overige is de es onveranderd gebleven. Daarentegen is de percelering van de es sinds de ruilverkaveling flink opgeschaald. Jammer genoeg heeft dat er ook toe geleid dat verscheidene zandwegen die aan de oostkant van de akkers lagen zijn verdwenen.

De Groningse akkers op de es van Peest waren gelegen aan een uitvalsweg richting Groningen. Dit gold volgens Rijks en Hartlief voor meer gelijknamige akkers in de regio, zoals in Langelo en in Norg (Oosterveld). Hartlief schat in dat de akkers met de toponiemen De Hof en Lijnakkers – dicht bij het dorp zelf – de oudste delen van de es van Peest vormen. De akkers met het bestanddeel 'hof' in de veldnaam verwijzen naar de huisakker bij de boerderij: de akker op de hof. De oude toponiemen van de hooi- en weidelanden in de Peestermaden zijn in kaart gebracht door voornoemde heer Habing. Deze heeft aan de hand van het kaartsysteem van Wieringa, dat zich bevindt in het Drents Archief, een veldnamenkaart van het grondgebied van de gehele voormalige gemeente Norg gemaakt.

De heer Rijks, afkomstig uit het nabijgelegen Langelo, heeft een soortgelijk onderzoek uitgevoerd voor de es van Langelo. Volgens Rijks waren Peest en Langelo van oudsher satellietdorpen van Norg. Peest is volgens hem ook een 'loo'-dorp: de oude benaming van het dorp is Haerlo. Haerlo wordt, voor zover bekend, voor het eerst vermeld in een lijst van opbrengsten, aan het kapittel van de Dom te Utrecht verschuldigd, van omstreeks 1225.⁶⁴

Rijks heeft met name studie gemaakt van het in het Drents Archief in de Oude Staten Archieven aanwezige grondbeschattingsregister van Langelo uit 1654. In dit register staan per boer de akkertjes met hun afmetingen opgetekend. Na het omrekenen van de maten stelden deze gegevens Rijks in staat ze te koppelen aan de kadastrale

⁶⁴ 'Lijst van opbrengsten aan het kapittel van den Dom te Utrecht verschuldigd' in: *Oorkondenboek van Groningen en Drente*, P.J. Blok ed. (Groningen: Wolters: 1896-1899) 55. In voornoemd oorkondenboek is op pagina 137 een register van de inkomsten van de proosdij van St. Pieter te Utrecht uit goederen in Drenthe opgenomen, dat wordt gedateerd 1298-1304, waarin de plaatsnaam Peest al wel is opgenomen.

kaart van 1832. Op deze manier kon worden nagegaan of bijna twee eeuwen later, rond 1832, dezelfde familienamen nog immer aan bepaalde akkers gekoppeld waren en of de grootte van het grondbezit was gewijzigd. Volgens de bevindingen van Rijks lijkt er over het algemeen sprake te zijn van continuïteit tot aan 1832 en is de omvang van de es in bijna tweehonderd jaar nauwelijks veranderd.

In het huisarchief van de familie Arends, de grootste en rijkste boer uit historisch Peest, is een proceskaart opgenomen met het opschrift “*ten verzoeke van die van Donderen en die van Peest verveerdigt den juni 1750 bij G. Vos*”. Deze kaart zou volgens Rijks en Hartlief gemaakt zijn naar aanleiding van een grensconflict tussen de marke Donderen en die van Peest. Op de proceskaart is het tracé van de zogenoemde Koningsweg – een prehistorische verbindingsweg – op het Noordsche Veld getekend. Volgens de heren zou de ligging van deze weg vanuit de lucht nog immer zichtbaar zijn.

Dat er met enige regelmaat sprake was van een conflict tussen de marke Peest en aanpalende marken zou blijken uit verschillende akten, waarvan de Historische Vereniging Norch een lijst heeft aangelegd. Rijks en Hartlief verwijzen naar een akte die op 20 mei 1604 is opgemaakt door de Burgemeesteren en Raad Groningen. Deze akte bevindt zich in het Arends-archief onder inv.no. 101 en betreft een kopie van een oorkonde die op 19 november 1477 door de schulte van Norg, Bartold Knasse, zou zijn opgesteld. In deze oorkonde wordt vermeld dat er een conflict was tussen de burens van Peest en die van Zeijen. Er zouden vier nieuwe markepalen zijn neergezet: één in het veen, de tweede bij de dove man, de derde bij het Eijkinge huijs en de vierde over het broek. Er wordt vervolgens melding gedaan van ‘d’olde pael’ bij de driesprong op het Noordsche Veld. Op deze plaats is vandaag de dag een grote berk te vinden. Hier zou volgens Rijks een vijfde markepaal kunnen zijn bedoeld, precies op het punt waar de marken van Peest, Donderen en Zeijen samenkwamen.

The background of the cover is a stylized, semi-transparent map of a rural landscape. It features a network of roads and a grid of fields. Some fields are shaded in light green, while others are white. There are several small blue shapes scattered across the map, possibly representing water bodies or specific landmarks. The overall color palette is muted, with greens, yellows, and greys.

DEEL 2

LANDSCHAPS BELEVINGSONDERZOEK

DEEL 2: LANDSCHAPSBELEVINGSONDERZOEK

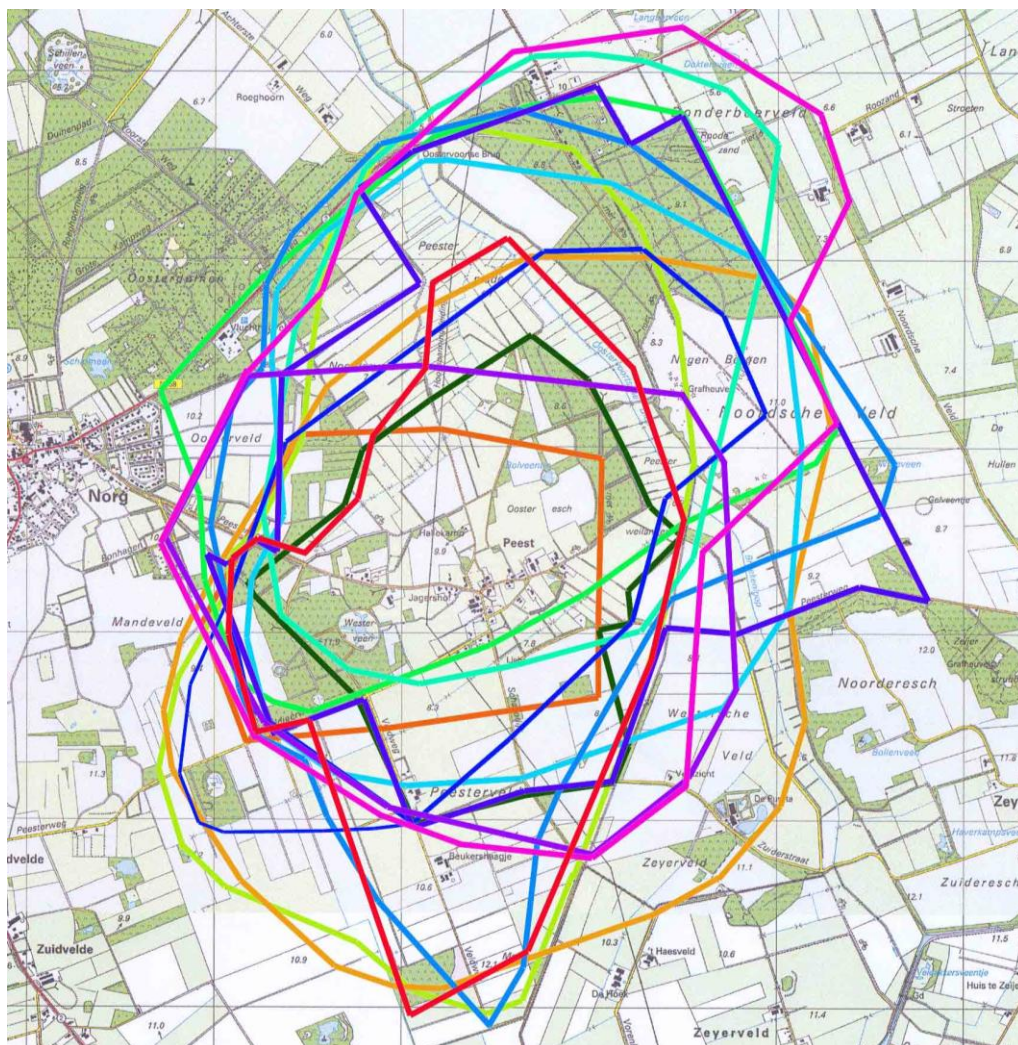
Voor dit landschapsbelevingsonderzoek zijn vijftien mensen geïnterviewd die allen in Peest wonen of werken. De selectie van deze personen is met enige mate van willekeurigheid geschied: er is voor gekozen niet absoluut blind te selecteren maar getracht een brede groep mensen naar hun mening over waardering en beleving van hun gebied Peest te vragen. Dit is gedaan om de kans te verhogen op het verzamelen van een zo groot mogelijk aantal meningen over het landschap in combinatie met het lage inwonersaantal van Peest. De geïnterviewden zijn man en vrouw, jong en oud, geboren en getogen Peester en nieuwkomer, burger en landgebruiker, beheerder en recreant.

De uitkomsten van deze reeks interviews zijn samengebracht in dit document. De interviews hadden een aantal focuspunten: eenheid, grondgebruik, grondbezit, bodemgesteldheid, historisch karakter, verzorging en onderhoud. Het beeld dat naar voren komt is dat van een vrij hechte samenleving waarin men elkaar kent, waardeert en zich inzet voor dit landschap. Aan elke geïnterviewde is gevraagd op een moderne topografische kaart aan te geven wat voor hun gevoel het gebied van Peest is. Dit leverde gebieden op van verschillende omvang, maar met veel overeenkomsten (figuur 12).

Opvallend was dat alle vijftien geïnterviewden, verdeeld over elf interviews, unaniem een positieve waardering hebben uitgesproken voor het landschap dat zij als het gebied van Peest beschouwen. De geïnterviewden maakten wel een duidelijk onderscheid in de waardering van het landschap in het agrarische gebied ten zuiden van het dorp en de meer natuurlijke deelgebieden ten noorden van het dorp.

De grootte van de gebieden verschilt van een klein gebied om het dorp tot een flink eind daar buiten, maar de grenzen vallen allemaal binnen of nagenoeg samen met de oude markegrenzen. Een deel van de geïnterviewden, zowel burger als landgebruiker, is ook bekend met die grenzen.

Van de vijftien geïnterviewden zijn vijf mensen beroepsmatig gebruiker van het landschap, vijf burgers gaven aan ook vee (paarden of schapen) te hebben en veertien mensen gaven aan dat ze fietsen, wandelen en/of paardrijden in het gebied.



Figuur 12: Gevoelsgebieden van Peest aangegeven op de Moderne Topografische Kaart. Bron: ANWB, 2006.

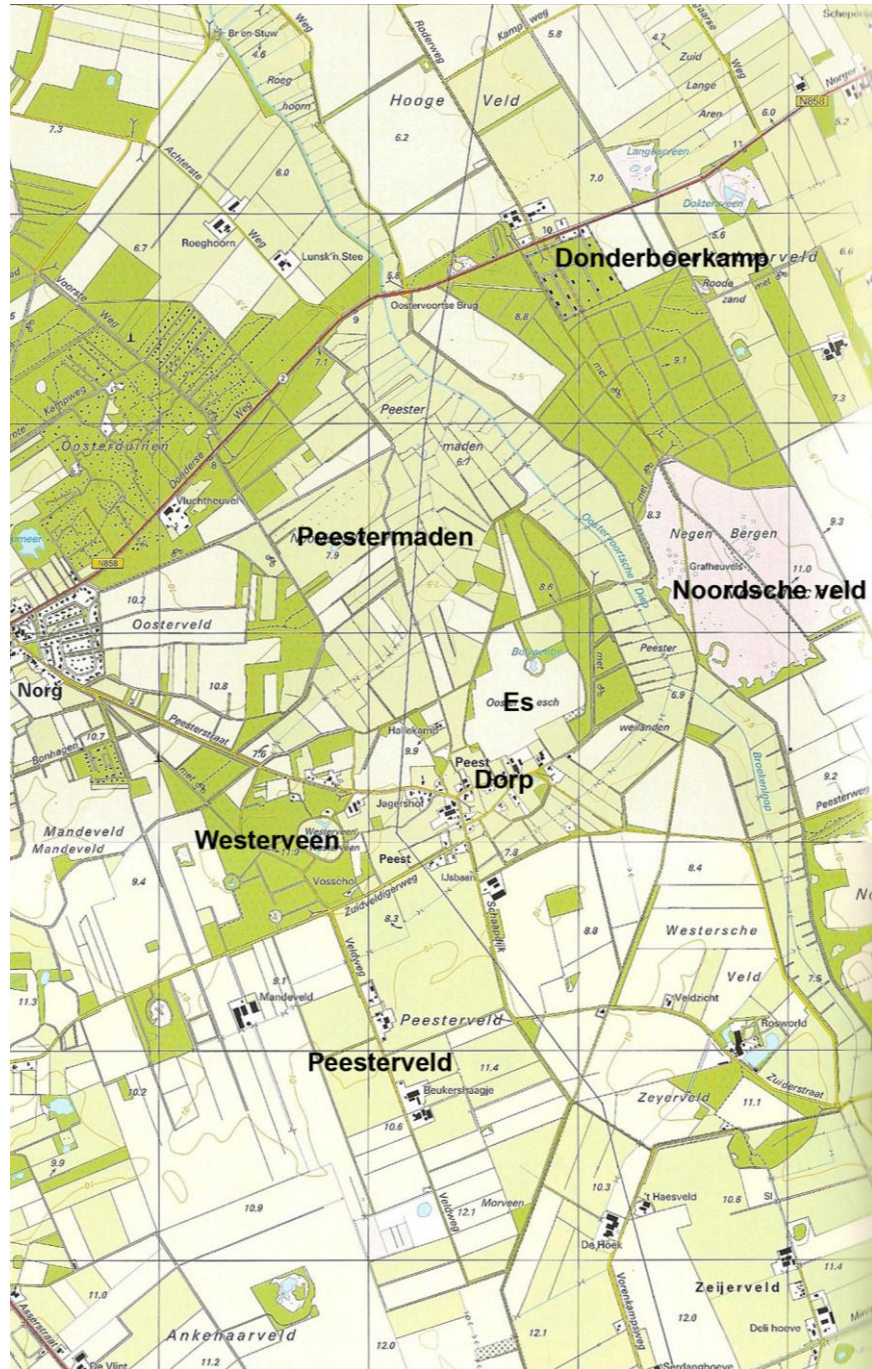
Het gebied Peest

Het gebied is nooit een mooie cirkel rond het dorp zelf maar veel meer een staande ellips (figuur 12). Voor drie van de vijftien geïnterviewden loopt de westelijke begrenzing tot aan Norg, vijf mensen rekenen het Noordsche veld niet tot Peest, drie laten het Peesterveld buiten hun eigen gebiedsgrens vallen en nog eens drie mensen trokken hun grens onder de maden door en gaven daarmee aan dat dit voor hen niet tot hun Peest behoort. Niemand heeft het gebied van de oude Westersch en de Oosteresch buiten beschouwing gelaten.

De overgang tussen 'Peest' en 'niet meer Peest' is in de meeste gevallen als geleidelijk getypeerd omdat deze niet in het landschap waarneembaar is. De meeste burgers geven aan dat de grenzen voor hen niet aan te wijzen zijn in het landschap maar veel meer te maken hebben met het thuisgevoel: op een zeker punt in het landschap weten zij dat zij dichterbij huis zijn. De grens wordt voor hen niet bepaald door landmarks. Een aantal geïnterviewden, met name de beroepsmatig gebruikers, gaf wel degelijk harde grenzen zoals wegen om het gebied af te bakenen. Deze afbakeningen vallen veelal samen met de functie die het gebied voor de geïnterviewden heeft: het hangt af van hoe men het gebied gebruikt.

De geïnterviewde inwoners van Peest die niet beroepsmatig met het land bezig zijn wonen tussen minder dan vijf en niet langer dan dertig jaar in het dorp. Dit maakt voor de waardering van het landschap in die zin uit, dat zij meer geneigd zijn het landschap te beschouwen als een fraaie ruimte en minder als een van oudsher boeren productielandschap. Deze groep bestaat onder meer uit mensen die in Peest zijn komen wonen vanwege de rust en het landschap. Ze gebruiken het landschap meer recreatief; zij fietsen en wandelen in het gebied met verschillende doelen: het uitlaten van de hond, op weg naar hun hobbyvee of ter ontspanning.

De gebiedsafbakening van deze groep valt samen met dat deel waar zij het liefst komen en concentreert zich rond het Westerveen, het gebied van de oude essen en de maden ten noorden van het dorp, de bosgebieden, het beekdal en het heidegebied in het noordoosten. Dit gebied wordt als een groter geheel en meer natuurlijker gebied beschouwd en verruit het meest positief gewaardeerd: vanwege de afwisseling in landschap en de variatie in begroeiing. De meeste van hen beschouwen het heidegebied Noordsche Veld ook als Peest. Het Peesterveld ten zuiden van het dorp wordt door slechts een enkeling als gebied genoemd waar men wel eens te voet komt. Toch rekent deze groep ook dit agrarisch gebied ten zuiden van het dorp tot Peest. De reden is dat ook dit gebied het



Figuur 13: Peest en de verschillende delen van Peest, aangegeven op de Topografische Kaart. Bron: ANWB, 2006.

woongebied is van Peestenaren en in gebruik is bij de Peesterboeren. Daarom hoort het er bij. Daarnaast is het onderdeel van de route richting Zeijen, Zeijerveld en Assen. De verschillende delen van Peest worden in figuur 13 weergegeven.

Van de geïnterviewde burgers neemt een klein aantal het dorp mee in de waardering. Het dorp is authentiek gebleven. De samenleving zoals die vroeger was waarin alleen maar Drenten of boeren samenwoonden in het dorp bestaat niet meer, maar de saamhorigheid is er nog wel. De verzorgdheid en het goede onderhoud door de bewoners van het dorp wordt genoemd door allen en er is geen sprake van detonerende elementen. Uitbreiding van het dorp wordt door een enkeling als wenselijk gezien mits op zeer kleine schaal, vanwege de mogelijkheid voor mensen om in Peest te blijven wonen. De meeste geïnterviewden echter zien dit als absoluut onwenselijk omdat het een bedreiging is voor de structuur en het aanzicht van het dorp. Nieuwbouw bij of naast de historische bebouwing van Peest is een schrikbeeld, vanuit de voorbeelden die men zag bij andere dorpen.

De beroepsmatige gebruikers van het landschap bij Peest zien het dorp als een (belangrijk) onderdeel van het landschap. Het is een oud dorp in een oud landschap waartussen een samenhang heeft bestaan die nu minder duidelijk is. Ook zij menen dat het dorp niet aangetast moet worden.

Het Westerveentje en het bijbehorende beboste gebied wordt door de burgers het vaakst genoemd als het meest geliefde deelgebied van Peest. Men beschouwt het besloten gebied met haar bos en de 'Hitlerring' -de vergraven veenplas- als privégebied voor Peestenaren omdat zij er weten te komen. Het is intiem en rustig. De geschiedenis speelt een rol in dit gebied, maar maakt het geenszins minder aantrekkelijk. Het gebied wordt goed onderhouden door de particuliere eigenaar en ook Natuurmonumenten wordt genoemd, wat positief gewaardeerd wordt.

Het nieuw ontwikkelde madengebied wordt door de burger geïnterviewden gewaardeerd om haar duidelijk niet-agrarische bestemming: hier wordt nieuwe natuur geschapen. Wel valt het enkelen tegen dat er begrazing komt waarvoor afrastering aanwezig is. Dat het grondwaterpeil omhoog gaat door deze ingreep is geen reden tot zorg. Men vertrouwt erop dat dit goed geregeld wordt. Enkele beroepsmatig gebruikers beschouwen het madengebied anders: als werkterrein of als een slecht onderhouden verspillend gebied waarvoor goede grond is geofferd. Nieuwe natuur is voor hen positief of juist een verlies, met name aan weidevogels.

In de bosgebieden van Staatsbosbeheer (bijvoorbeeld de bossen en de heide van het Noordsche veld) komt men met plezier. Van het heidegebied Noordsche veld maken niet alleen de Peestenaren gebruik, maar ook recreanten van elders. Het functioneert als een prettige plek waar het fraai is en met een historische waarde.

Het Peesterveld wordt duidelijk het minst positief, of zelfs negatief, gewaardeerd. Dit is agrarisch gebied, het is kaal, monotoon, leeg en onprettig. De burgerinwoners van Peest komen hier niet graag, het gebied is te open voor hen. Het is voor hen wel een feit dat het bij Peest hoort: het land is van de Peesterboeren en het dient als doorgaande route naar elders. Het westelijk, noordelijk en noordoostelijk deel wordt getypeerd als een besloten of coulissen landschap. Dit wordt door de meeste geïnterviewden uitgelegd als 'oude structuren', 'oud landschap' en 'meer authentiek landschap'. Daar komen de burgerinwoners graag te voet, fiets of paard. De positieve waardering ligt duidelijk meer bij een meer besloten landschap en een landschap met afwisseling.

Veranderingen

De veranderingen die de geïnterviewden hebben waargenomen in de periode dat zij in het dorp wonen zijn divers. Sinds de kavelruilen vanaf de jaren vijftig van de twintigste eeuw wonen de boeren buiten het dorp en zijn de oude boerderijen vrijgekomen voor andere bewoners. De nieuwkomers van Peest zijn opgenomen in de samenleving van Peest en zijn volgens enkele geïnterviewden de redding geweest van het oude dorp; zij hebben de boerderijen geconserveerd. De historische structuur van het dorp is daarmee bewaard gebleven. Ook is de samenleving van Peest van vorm veranderd: vroeger was de saamhorigheid een gegeven, een vanzelfsprekendheid. Nu worden dingen georganiseerd. Maar belangrijk is dat de gemeenschap nog als zodanig functioneert en wordt ervaren, het heeft dus (alleen) een andere vorm aangenomen.

De structuur van het oude landschap is echter wel onmiskenbaar veranderd sinds de jaren vijftig, zo weten de geboren en getogen inwoners en enkele nieuwkomers. Landschapselementen die bij de structuur van de Drentse

esdorpen horen, zoals houtwallen, zandwegen en kleine bouwlandjes, zijn verdwenen. Dit beschouwen de meeste als een negatieve ontwikkeling. Het heeft de identiteit van het gebied schade toegebracht.

Het model met een dorp met boerenbevolking en een huisakker bij de boerderijen, waaromheen de es of essen lagen met daarbuiten het gebied woeste grond, een beekdal met maden en weilanden, is niet meer intact. De boeren wonen nu buiten het dorp, nieuwkomers die geen boerenbedrijf hebben wonen in de oude boerderijen. De verkaveling op de es bestaat niet meer uit vele kleine perceeltjes van verschillende boeren maar is in Peest nu in eigendom bij één boer en bestaat uit een paar groot percelen. De akkertjes van weleer zijn nu grasland geworden. De heide ten zuiden van het dorp is nu agrarisch gebied met grote percelen. De maden zijn geen boerenland meer maar inmiddels veranderd in een nieuw natuurgebied waar ook een recreatieve functie op rust. De weilanden bij het beekdal zijn nog door een enkeling in gebruik als begrazingsgebied voor hobbyvee. Met het rechtekken van de beek is de omliggende grond droger geworden en daarmee is (de mogelijkheden van) het gebruik veranderd.

Er wordt overigens wel verschillend gedacht over deze veranderingen. De een ziet het als een verarming van het typische landschap, een ander als logisch gevolg en onderdeel van de dynamiek, weer een ander zegt te willen voorkomen dat er meer teloorgang plaatsvindt.

Deze ontwikkeling zorgde duidelijk voor een scherpere scheiding tussen boerengebied en natuurgebied, die er vroeger niet op die manier was. De samenhang is verdwenen waarin de boeren vanuit het dorp het landschap in beheer hadden. Met de ontginning van de zuidelijk gelegen heidevelden is hun activiteit voornamelijk daarheen verplaatst. Het gebied ten noorden en noordoosten van het dorp is in beheer gekomen van particuliere huiseigenaren en Staatsbosbeheer (de bossen en de heide van het Noordsche veld). Overigens was het Westerveen al sinds 1878 in bezit van de familie Pelinck die het heidegebied beboste.

De Boermarke

Peest is een van de dorpen waar de Boermarke nog actief is. De Peester Boermarke bestaat uit vrijwilligers en zorgt voor het onderhoud van de nog aanwezige zandwegen: ze houdt deze in de winter begaanbaar en repareert het wegdek. De Boermarke organiseert jaarlijks een dag waarop de Peestenaren gezamenlijk het zwerfvuil in de omgeving van het dorp opruimen en een dag waarop snoeionderhoud plaatsvindt.

Een belangrijke inkomstenbron voor de Boermarke is het verhuren van het jachtrecht. Hiermee wordt bijvoorbeeld het zand voor de wegen betaald. Daarnaast heeft de Boermarke een paar perceeltjes bos en de ijsbaan in beheer. Het beheren van perceeltjes bos is in lijn met de taak van de Boermarke van weleer, toen deze ook nog alle gemeenschappelijke grond in bezit en beheer had.

Ook wordt aangegeven dat de Boermarke vroeger de spil van de samenleving van Peest was. Iedereen maakte deel uit van de Boermarke omdat het vroeger een boerensamenleving betrof. Iedereen kende zijn taak en rol, iedereen wist wat er gebeuren moest of te gebeuren stond zonder dat daar organisatie aan te pas moest komen; bij geboorte, overlijden, ziekte of anders, was men er vanzelfsprekend voor elkaar. Dit is iets wat nu tot het verleden behoort. In bijlage B is extra informatie van een bestuurslid van Boermarke Peest opgenomen.

Ruimtelijke kwaliteit

In het project “Drents Groen” gaat men er van uit dat de ruimtelijke kwaliteit achteruit gaat.⁶⁵ Het aantrekkelijke Drentse landschap zou onder druk staan door de recente bezuinigingen op beheer en het overhevelen van taken en verantwoordelijkheden tussen overheden. Daarnaast zullen gronden van Staatsbosbeheer buiten de EHS waarschijnlijk worden afgestoten. Maar ervaren de bewoners en beheerders van Peest ook dat het landschap hierdoor is achteruit gegaan?

De geïnterviewde bewoners van Peest die het landschap ervaren door te wandelen, fietsen en paardrijden, denken daar verschillend over. Enkelen die er al meer dan vijftien jaar wonen hebben het gebied niet echt zien veranderen. De burgers ervaren soms wel dat het landschap achteruit gaat, maar dan heeft dat juist te maken met teveel beheeractiviteiten, met name het afzetten van de houtwallen en het verdwijnen van de weidevogels in de Peestermaden.

⁶⁵ Drents Groen Concept. Samenwerken aan de ruimtelijke kwaliteit van het Drentse groen. Tekst uitgereikt op 2 april 2012 door BOKD. p.1

Ongeveer de helft van de geïnterviewden heeft gemerkt dat de authenticiteit van het landschap verdwijnt: alles wordt te strak en te netjes en de oude kleine paden verdwijnen. In plaats van het echte, een beetje rommelige, Drentse landschap, wordt het landschap romantisch volgens de “*countrylife*”-plaatjes in tijdschriften volgens een geïnterviewde. Anderen missen de oorspronkelijke structuren en zien daarin een verlies aan identiteit.

In interview D werd het als volgt verwoord: “*Het ‘autarkische’ van voorheen is niet meer zichtbaar in het landschap, terwijl ‘rommelige elementen’ juist horen bij een oud dorp, zoals kruidige hoge bermen, ongesnoeide bomen en kleine paden*”. In interview K stelt men “*dat het onderhoud van het gebied goed geregeld is, echter, het moet niet ‘netter’ worden dan het nu is. Een te netjes landschap is onnatuurlijk, bijvoorbeeld kaarsrecht aangeplante bomen. En: de oude structuur is voorgoed verdwenen*”.

Voor het beheer worden Schotse Hooglanders en erg veel paarden ingezet, maar de koeien worden juist meer binnen gehouden. Een derde van de geïnterviewden geeft aan de koeien in het landschap erg te missen. Norg breidt verder uit en er is illegale bewoning in het bos.

Interview K: “*De structuur van dorp met ring huisakkers, ring akkerland en veeweiden met houtwallen en zandpaden en de krans bos is weggevaagd en daarmee het karakter van het typische Drentse esdorp. Er is veel onomkeerbaar verloren gegaan; houtwallen, flora, vogels zoals patrijzen. Het land is op de grote boeren afgestemd met de grote vlakken in plaats van de kleine perceeltjes van voorheen. Dit is een algemene tendens in Drenthe en een verarming van de provincie*”.

Maar oude structuren laten terugkomen roept ook vraagtekens op. In interview E: “*het kunstmatig laten meanderen van beken voelt als ‘gemaakte natuur’*”.

Wanneer het over de veranderingen in het landschap gaat, wordt door meer dan de helft van de geïnterviewden de schaalvergroting van de landbouw genoemd, het verdwijnen van de kleinschaligheid op de es en de industrialisering van het gebied ten zuiden van Peest. Dat proces begon bij de ruilverkaveling en is nu door de herinrichting van de Peestermaden verder doorgezet. Wat bijna alle geïnterviewden noemen is dat het landschap nu minder divers is en de contrasten tussen agrarisch gebied en natuur groter zijn geworden. .

De natuurontwikkeling van de Peestermaden wordt gezien als een verslechtering voor de landbouw, want er is goede landbouwgrond verdwenen en nieuwe natuur voor terug gekomen. Een aantal mensen noemen het voor de natuur een verbetering, al moet die zich de komende jaren nog ontwikkelen om als zodanig te functioneren. De burger-geïnterviewden vinden dit gebied aantrekkelijk.

Een derde van de geïnterviewden geeft aan dat het landschap vooruit gaat (minder prikkeldraad, mooie binten op de hoeken van de percelen) of in ieder geval niet achteruit. Storend vindt men de crossmotoren in het bos en op de zandpaden en dat er door het dorp te hard wordt gereden. Jammer vindt men het verdwijnen van fauna en de oude landschapselementen. Maar detonerende elementen vindt men niet in het landschap.

Vier eigenaren/beheerders/boeren in het gebied zien ook vooral het landschap veranderen doordat de kleinschaligheid verdwijnt. De situatie voor de landbouw wordt lastiger. Goede landbouwgrond wordt onttrokken en er is nog maar één grote boer in het gebied. De rest heeft agrarische activiteiten naast andere inkomsten. Er wordt op oude kleine weidepercelen bos aangeplant en er zijn weidevogels verdwenen. De Grauwe Klauwier, een zeldzame vogel die thuishoort in het Drentse landschap, is bijna verdwenen door het aanleggen van een wandelpad. Zo zijn er meer diersoorten (bijna) verdwenen: de patrijzen, de kieviten en andere weidevogels. Een aantal soorten is zichtbaar achteruit gegaan: de fazanten, hazen en konijnen.

Interview H: “*Bij de nieuwe natuur langs de beek was het landgebruik vroeger gemengd. Er werd wat gehooïd, er liep wat jongvee, paarden en dergelijke. Maar nu is het helemaal aan het verwilderen onder het toezien oog van Staatsbosbeheer. Het ziet er heel anders uit dan vroeger*”.

Wanneer in het interview specifiek werd gevraagd of men het landschap verzorgd vond, reageerden de meeste mensen positief. Niemand vond het landschap onverzorgd. Het onderhoud van de wegen is goed geregeld. De Boermarke zorgt voor de zandpaden, de gemeente voor de andere paden en wegen. Jaarlijks is er een opruimdag om zwerfvuil in de omgeving op te ruimen, waaraan heel veel dorpsbewoners deelnemen.

Geconcludeerd wordt dan ook dat ongeveer de helft van de geïnterviewde bewoners van Peest vindt dat het landschap achteruit is gegaan, maar dan vooral door de grootschaligheid van de landbouw. Een derde vindt dat het landschap niet achteruit gaat of zelfs vooruit gaat. Men vindt het landschap goed verzorgd.

Bezuinigingen op beheer

In het project “Drents Groen” gaat men er van uit dat de ruimtelijke kwaliteit achteruit gaat door de bezuinigingen op het beheer en het overhevelen van taken en verantwoordelijkheden tussen overheden. Het verband tussen bezuinigingen en achteruitgang komt alleen naar voren bij het erg rigoureuus afzetten van de houtwallen, omdat dat efficiënter is en meer hout oplevert en het inzetten van niet authentieke soorten vee als Schotse Hooglanders en paarden. Opmerkelijk is dat sommige bewoners het fijn zouden vinden als het beheer wat minder strak en netjes werd, dat komt het authentieke landschap ten goede.

Regie over de kwaliteit van het landschap

In het project “Drents Groen” vraagt men zich ook af wie de regie heeft over de kwaliteit van het Drentse groen.⁶⁶ Hierover is in de interviews bijvoorbeeld gezegd dat het wel wenselijk is dat er meer toezicht is op de activiteiten van de boeren. Er verdwijnen nog af en toe illegaal landschapselementen en het maïs en gifgebruik komen te dicht bij het dorp.

Volgens geïnterviewde H gaat het snoeien van de houtwallen in goed overleg, maar E vindt dat er duidelijke regels moeten komen voor bijvoorbeeld het beheer van de houtwallen. Nu doet iedereen het op zijn eigen manier. Onder de geïnterviewden is duidelijk verschil van mening over hoe een houtwal moet worden gesnoeid.

Geïnterviewde F (niet zelf in dienst van Staatsbosbeheer) oppert dat wellicht Staatsbosbeheer zich zou moeten gaan richten op welk grasland gemaaid moet worden en welke niet. Ook de boeren zijn hier verantwoordelijk voor, maar wellicht dat voor de algemene afspraken en een goede afstemming Staatsbosbeheer hierin een taak heeft.

Twee geïnterviewden vinden het belangrijk dat er een goed beeld komt van wat er is aan landschap. Belangrijke elementen in het landschap moeten vastgelegd worden, bijvoorbeeld de houtwallen en de beeldbepalende solitaire bomen, zodat ze niet zo gemakkelijk kunnen verdwijnen.

Interview A: *“De onderlinge afspraken en samenwerkingsverbanden tussen gemeente, Dorpsbelang, Boermarke, grondeigenaren en inwoners zijn belangrijk. Er gebeurt veel met gesloten beurs”*. Deze geïnterviewde is van mening dat dit misschien niet zo transparant is, maar waardeert dit principe van ‘ruilhandel’.

Betrokkenheid en burgerparticipatie

Eén van de thema’s in het concept “Drents Groen” waar zelfs een zwaartepunt op ligt is betrokkenheid, draagvlak en burgerparticipatie.⁶⁷ Hierover is ook het één en ander naar voren gekomen tijdens de interviews. Op de vraag van wie het gebied is en wie er verantwoordelijk is, antwoordden veel geïnterviewden: *“Het gebied is van iedereen en samen zijn we verantwoordelijk”*.

In interview K was men van mening dat er meer bewustzijn moet komen bij de mensen ten aanzien van de natuur en landschap: educatie is belangrijk. Door een groter bewustzijn zal er minder eenvoudig landschap verkwanseld worden, *“want weg is toch echt definitief weg”*.

De boswachter vertelde dat het motto van Staatsbosbeheer is dat het maken van natuur niet tot last van de bewoners mag zijn. Daarom worden er informatieavonden georganiseerd en worden er bijvoorbeeld maatregelen genomen door het Waterschap opdat boeren geen last krijgen van wateroverlast. Maar informatieavonden werken eigenlijk minder goed dan de gesprekken in het veld, want tijdens die avonden doen maar een paar mensen het woord.

⁶⁶ Drents Groen Concept. Samenwerken aan de ruimtelijke kwaliteit van het Drentse groen. Tekst uitgereikt op 2 april 2012 door BOKD. p.3

⁶⁷ Drents Groen Concept. Samenwerken aan de ruimtelijke kwaliteit van het Drentse groen. Tekst uitgereikt op 2 april 2012 door BOKD. p.3,4

Hij noemde een mooi voorbeeld van betrokkenheid en burgerparticipatie: het Poepenpad. Dit nieuwe pad wordt aangelegd op initiatief van de Historische Vereniging. Hij hoopt dat de vereniging ook het beheer zelf wil doen, maar daar zijn nog geen afspraken over gemaakt.

In een ander interview werd gemeld dat er bij de planning van het nieuwe beheer toch sprake is van niet-opzettelijk ondemocratisch handelen en dat het ontbreekt aan vanzelfsprekende inspraak voor de burgers.

Beheer in de toekomst

Bij de resultaten van “Drents Groen” zullen ook innovatieve vormen van beheer naar voren komen.⁶⁸ In een aantal interviews is het beheer in de toekomst ter sprake gekomen. Zo merkte iemand op dat er steeds minder te jagen is, dus de jachtcontracten zullen ook minder gaan opbrengen. Aangezien de Boermarke hiermee het onderhoud van de zandpaden bekostigt, ontstaat hier wellicht een probleem dat de Peestenaren met vrijwilligerswerk moeten oplossen.

Een ander die zelf schapen heeft merkte op dat het onderhoud van natuurterreinen in de toekomst mogelijk met relatief goedkope en gemakkelijke middelen zoals begrazing met schapen wordt geregeld. Een ander opperde het extensieve gebruik van jongvee (runderen) voor het beheer.

De boswachter denkt dat Staatsbosbeheer zich vooral moeten toeleggen op het maken en beheren van grote aaneengesloten gebieden. Misschien moet er in de toekomst nieuw bos worden geplant voor de houtoogst, maar dat zal niet gebeuren rond Peest. Hier is het gebied te kleinschalig en cultuurhistorisch belangrijk. Dan wordt er eerder gedacht aan gebieden in de IJsselmeerpolders of Groningen. Verder denkt hij dat het speciale beheer voor bijzondere graslanden en bijvoorbeeld de Zweedse Kornoelje zal lijden onder de bezuinigingen.

Het zou eigenlijk ook wel logisch zijn als de recreatieondernemers meebetaalden aan het beheer van de natuurgebieden waaraan ze indirect verdienen. Bij een enquête in Norg bleek dat recreanten best €0,10 tot €0,25 over hebben voor een dag mooie natuur.

In Peest werkt de bevolking al mee in het beheer van Staatsbosbeheer. Bij de zorgboerderij werken vijf tot zes mensen in het gebied van Staatsbosbeheer. De zorgboerderij krijgt daarvoor een vast bedrag per jaar en de mensen dragen vrijwilligerskleding van Staatsbosbeheer. Dit soort beheer zal in de toekomst belangrijker worden.

In interview A is men van mening dat particuliere grondeigenaren heel goed kunnen zorgen voor variatie in het landschap en continuïteit in het beheer. Een duurzame balans tussen economie en ecologie is daarbij belangrijk: het landschap de ruimte geven zonder (grote) afhankelijkheid van subsidies. Er wordt dan misschien wel een eigen stempel op het landschap gedrukt, maar het levert een positieve bijdrage aan de diversiteit en het kost de overheid betrekkelijk weinig.

Een andere geïnterviewde ziet een privatisering van Staatsbosbeheer totaal niet zitten omdat dan de eenduidigheid in beleid en beheer zal verdwijnen. Deze ziet het liefst dat de beheerfunctie bij Staatsbosbeheer blijft voor het bewaken en afstemmen van het natuurbeleid. Anders wordt het te divers.

⁶⁸ Drents Groen Concept. Samenwerken aan de ruimtelijke kwaliteit van het Drentse groen. Tekst uitgereikt op 2 april 2012 door BOKD. p.6

The background of the entire page is a stylized, semi-transparent map of a rural landscape. It features a network of roads and a grid of fields in various shades of green and yellow. The map is centered and covers the entire area.

DEEL 3

CONCLUSIE

De brug tussen landschap, geschiedenis en beleving

DEEL 3: CONCLUSIE: De brug tussen landschap, geschiedenis en beleving

Uit de landschapsanalyse bleek dat het gebied van Peest geomorfologisch uit drie hoofdstructuren bestaat: een beekdalbodem met veen (circa 7 meter boven NAP); hooggelegen grondmorene (veldpodzol op de heide) en dekzandruggen (op de hoogste plekken circa 11 meter boven NAP). De ondergrond is voornamelijk gevormd tijdens het Pleistoceen, waar tijdens het koude klimaat van het Saalien keileem is afgezet, in het Weichselien dekzand is afgezet en in het warmere Holoceen veenvorming plaatsvond in de natte beekdalen.

In de interviews is terug te vinden dat men de verschillende landschappelijke onderdelen herkent in het landschap van Peest, al maakt men de driedelingen niet. Men weet waar de bodem nat is, dat de ondergrond bestaat uit zand en waar het veen is. Daarnaast onderscheidt men bos en heide. Opvallend is dat men voornamelijk een tweedeling aangeeft tussen gebied met een natuurlijk(er) bestemming en gebied met een agrarische bestemming.

Het veen vinden de geïnterviewde Peestenaren terug bij het Westerveen en het Bolveentje, enkelen noemen ook het beekdal. Enkele Peestenaren weten dat er ook keileem in de bodem voorkomt. Dat Peest een (dek)zand ondergrond heeft wordt door alle de geïnterviewden genoemd. In enkele gevallen wordt het verband gelegd met het grotere geheel van (de kop van) Drenthe.

Het landschap is glooiend. Iets wat niet benoemd is door de mensen die we geïnterviewd hebben. Wel werd opgemerkt dat het gebied ten zuiden van het dorp open en vlak is. De eerste bewoning vond op de hogere, drogere grond van het Drentse keileemplateau plaats sinds 3400 v.Chr.. Er zijn sporen van eerdere bewoning in het Noordsche Veld aangetroffen (het hunebed, brand- en grafheuvels, raatakkers en versterkte nederzettingen). Veel van de geïnterviewden weten dit, niet in de laatste plaats vanwege de tekst en uitleg op de informatieborden die in het Noordsche Veld te vinden zijn. Ook het hunebed ziet men uiteraard niet over het hoofd.

De eerste bewoning legde op de dekzandruggen, die als zandeilanden in het landschap lagen, de akkers aan toen de nederzetting op haar huidige plek in het landschap was komen te liggen. De grond is eeuwenlang vruchtbaar gemaakt met (heide-)plaggen en de mest die men in de stal verzamelde. Dit heet het potstalsysteem. De grondsoort die men hierdoor aantreft is een dikke zwarte enkeerdgrond ('enk' is hetzelfde woord als es).

Het kernesdorp Peest is dus ontstaan op de hogere zandgronden. De bouwlanden (essen) liggen aan de rand van de nederzetting; de groenlanden (weide en hooiland) lagen op gronden met een hogere grondwaterstand en daarbuiten lagen de woeste gronden (heidevelden). Wanneer men deze structuur kent, geeft men aan dat deze niet meer als zodanig bestaat. De ruilverkavelingen en de schaalvergroting van de landbouw zijn hier de oorzaak van. De essen (Ooster- en Westeres) bestaan niet meer uit diverse kleine perceeltjes, maar zijn opgeschaald naar enkele grote percelen. De meeste zandwegen en houtwallen zijn verdwenen. Een paar geïnterviewden geven aan dat de samenhang van dorp, es, beekdal met maden en hooilanden, de bosrand en de heide niet meer bestaat.

Ten tijde van de Middeleeuwen (400-1500 na Chr.) was het Drentse landschap zeer divers. Dit is iets wat nog altijd opgaat, zij het -volgens de geïnterviewden- alleen voor het noorden en noordoosten van het landschap van Peest. Het gebied ten zuiden van het dorp kent geen oude elementen en wordt beschouwd als modern agrarisch gebied. Het is door de moderne landbouw ontdaan van de diversiteit door het wegnemen van oude landschappelijke elementen, geven sommige geïnterviewden aan. Het zuiden is voorheen echter een open heidegebied geweest.

De heide, percelen bouwland, bos en groenland waren vroeger veelal in bezit van het markegenootschap of de boermarke. De heide is nu nog aanwezig op het Noordsche Veld, wat een recreatielandschap is geworden. Voorheen was het in gebruik als begrazingsgebied voor de schapen en voor het steken van plaggen die gebruikt konden worden op de bouwlanden. In Peest had de boermarke in 1832 nog percelen bouw-, weide- en hooiland, bos en de heide en woeste grond om het dorp in bezit. Nu is hun rol veranderd. De Boermarke van Peest bestaat nog altijd en de meeste geïnterviewden weten dat dit een oude organisatie is die bij de boerensamenleving hoorde. Vroeger bepaalde de Boermarke het gebruik van het kleinschalige agrarische landschap. Nu doet deze nog het onderhoud van de zandwegen, snoeiwerk, maaien van bermen en het verhuren van jachtrecht. De markegrens is bekend bij een aantal geïnterviewden. Soms valt hun gebiedsgrens ermee samen maar dat is niet opzettelijk.

Over het oude boeren productielandschap van Peest weten de beheerders en geboren en getogen inwoners meer te vertellen dan de nieuwkomers. De nieuwkomers zien vooral de elementen verdwijnen die recentelijk nog aanwezig waren, maar herkennen deze niet altijd naar hun plaats in de dynamiek van het gebied. Maar de algemene tendens is dat ieder van de geïnterviewden ziet dat de typische kleinschaligheid van het landschap verdwenen is

sinds de ruilverkaveling. Hiermee is de tegenstelling tussen natuurlijk(er) gebied en agrarisch gebied vergroot, zelfs zo dat er een duidelijke scheiding tussen boerenland en natuur(lijk)gebied is ontstaan: zuid en noord. Dit contrast wordt met de herinrichting van het madengebied verder vergroot.

De boeren die vroeger in het dorp woonden, wonen nu buiten het dorp en zijn in aantal ver teruggelopen. Aan het begin van de 19^e eeuw telde Peest nog boeren die allen in het dorp woonden. Op dit moment nog twee die buiten het dorp wonen. De vrijgekomen boerderijen zijn in uiterlijk bewaard gebleven door de komst van nieuwkomers, maar hun functie is verschoven naar gewoon woonhuis. Enkele van de nieuwkomers hebben hobbyvee (schapen en paarden). Allen zijn hier komen wonen vanwege het landschap en de rust. Zij voelen een betrokkenheid bij het landschap en noemen zichzelf natuurliefhebbers. Het functioneren van het dorp als onderdeel van het productielandschap is veranderd in de zin dat men geen boerensamenleving meer vormt, maar de huidige burgergemeenschap vormt wel een saamhorige gemeenschap. Iedereen zet zich in voor het landschap op zijn of haar eigen manier, maar veel meer vanuit een recreatief oogpunt.

Het beheer in Peest is niet bij iedereen tot op de letter bekend, maar men weet wat er gebeurd en is daarover tevreden. Het mag zelfs iets minder 'goed': de netheid van het landschap wordt door sommigen hier en daar als overdreven ervaren. Ook mag er meer inspraak zijn voor de bewoners aangaande veranderingen in het landschap, vindt een aantal geïnterviewde burgerbewoners. Wellicht dat hier ook een kennislacune gevuld kan worden. Doordat niet iedereen weet wat het beheer precies inhoudt en waarom het op deze manier gebeurd kan het verschil aan inzichten hierover op punten conflicteren. Over eventuele participatie in het onderhoud, wanneer dit meer op de schouders van de Peestenaren zelf komt te rusten, is men terughoudend. Men weet niet op welke manier daar een bijdrage aan te moeten leveren.

Iedereen is op de hoogte van de aanwezigheid van de overblijfselen van Tweede Wereldoorlog in het landschap en accepteert dat als een gegeven. Er is bijvoorbeeld een boek geschreven over het door de Duitsers aangelegde vliegveld. Het is geen hangijzer en de zichtbare resten in het landschap en het geheugen zijn het uitwissen niet waard. In tegendeel: in Peest zijn het Westerveen -de 'Hitlerring'- en enkele gebouwen voorzien van een nieuwe functie (geliefd recreatiegebiedje, woonhuizen en een Bed&Breakfast). De oorlog heeft geen lelijk litteken achtergelaten in het landschap. Het heeft enkel nieuwe elementen toegevoegd die na de oorlog een nieuwe functionele waarde hebben gekregen.

BRONNEN

- ABRAHAMSE, J.** (1985), Het Drentse Landschap. Assen: Stichting het Drentse Landschap. Zutphen: De Walburg Pers.
- ALTERRA WAGENINGEN**, (2008), Geomorfologische kaart van Nederland schaal 1:50.000, Blad 12W.
- BAAS, H.** (2010), Historisch cultuurlandschap in Nederland: vijf bijdragen. Utrecht: Matrijs.
- BAAS, H.G., B. MOBACH & J. RENES** (2005), Leestekens van het landschap: 188 landschapselementen in kort bestek. Utrecht: Landschapsbeheer Nederland.
- BARENDS, S.** (2010), Het Nederlandse landschap: een historisch-geografische benadering. Tiende herziene druk. Utrecht: Matrijs.
- BEEK, R. VAN** (2009), Reliëf in tijd en ruimte. Interdisciplinair onderzoek naar mens en landschap in Oost-Nederland tussen vroege prehistorie en middeleeuwen. Ph.D. thesis Wageningen UR. Wageningen: Wageningen UR.
- BEUKER, R., W.A.B. VAN DER SANDEN, V.T. VAN VILSTEREN**, (1993), Wonen en werken; honderdduizend jaar dagelijks leven in Drenthe, Assen: Drents Museum.
- BIELEMAN, J.** (1987), Boeren op het Drentse zand 1600 – 1910: Een nieuwe visie op de ‘oude’ landbouw. A.A.G. Bijdrage 29. Wageningen: Landbouwniversiteit Wageningen.
- BIELEMAN, J., J.H.N. ELERIE & P.C.M. HOPPENBROUWERS**, (1994), Boerenlandschap in beweging. REGIO-Project Groningen, Groningen.
- BLERCK, H. J. J. C. VAN** (1995), Bouwen aan het Drentse landschap: een spanningsveld tussen ontwerp en verzorging. Groningen: REGIO-Project.
- BRINKKEMPER, O., M. BRONGERS, S. JAGER, T. SPEK, J. VAN DER VAART, Y. IJZERMAN**, (2009), De Mieden. Een landschap in de Noordelijke Friese Wouden.
- DEMOED, H.B.** (1987), Mandegoed schandegoed. De markeverdeling in Oost-Nederland in de 19e eeuw; Zutphen: Walburg Pers.
- DIJK, K. VAN** (1946), Ontwakend volk: een zwerftocht door Drenthe in de Middeleeuwen. Meppel: M. Stenvert & zoon.
- DIRECTIE KENNIS, MINISTERIE VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT EN BUREAU LANDSCHAP** (2009), Ontgonnen verleden. Ede: Regiobeschrijvingen provincie Drenthe.
- ELERIE, H. & T. SPEK** (2010), The cultural biography of landscape as a tool for action research in the Drentsche Aa National Landscape (Northern Netherlands). In: Bloemers, J.H.F., H. Kars, A. van der Valk & M. Wijnen (eds) The Cultural Landscape Heritage Paradox. Protection and development of the Dutch archaeological-historical landscape and its European dimension. Amsterdam University Press. Amsterdam. pp. 83-113.
- ELERIE, J. N. H.** (1998), Dorpslandschappen: spanningsveld tussen traditie en vernieuwing. Groningen: Noorderbreedte.
- GIFFEN, A.E. VAN**, (1934), De zogn. Heidensche legerplaats te Peest, gem. Norg. Nieuwe Drentse Volksalmanak, pp. 110-112.
- GROTE HISTORISCHE TOPOGRAFISCHE ATLAS DRENTE** (2006), Grote historische topografische atlas Drenthe. Nieuwland.
- HAARTSEN, A. & BRAND, N.** (2009), Ontgonnen verleden. Regiobeschrijvingen provincie Drenthe. Den Haag: Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Ede: Directie IFZ/Bedrijfsuitgeverij.
- HARSEMA, O.H.**, (1992), Geschiedenis in het landschap: hoe het Drentse landschap werd gebruikt, van de toendratijd tot in de 20e eeuw, Assen: Drents Museum.
- HARSEMA, O.H.** (1980), Drents boerenleven van de bronstijd tot de middeleeuwen. Assen.
- HERINGA, J.** (1985), Geschiedenis van Drenthe. Meppel/Amsterdam.
- HOUTEN, E., K.R. DE POEL & J. VAN DER VAART** (1981), Brinkenboek; een verkenning van de brinken in Drenthe. Assen: Van Gorcum.
- JACOBS, M.**, (2006), The production of mindscapes. A comprehensive theory of landscape experience. Dissertation. Wageningen: Wageningen University.
- KOOIJMANS, L., P.W. VAN DEN BROEKE, H. FOKKENS, A.L. VAN GIJN eds.** (2005), Nederland in de prehistorie. Amsterdam: Bakker.
- KUIJER, P.C.** (1991), Bodemkaart van Nederland 1:50 000. Toelichting bij kaartblad 12 West Assen. Wageningen: sc-dlo, Stiboka.
- SPEK, T.** (2004), Het Drentse esdorpenlandschap: een historisch-geografische studie. Utrecht: Matrijs.
- STICHTING VOOR BODEMKARTERING** (1991), Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, Toelichting bij de kaartbladen 12 West Assen.

- THISSEN, P.H.M.** (1994), Van heide tot boerenland en bos. Regionale verscheidenheid in heideontginninglandschappen 1850-1940. In: Baas, H. (1994), Jonge Landschappen 1800-1940: het recente verleden in de aanbieding. Utrecht: Matrijs.
- ANWB** (2006), Topografische Atlas Drenthe. ANWB.
- VERSVELT, H.J.** (2005), De Pijnacker-kaart van Drenthe, in: Nieuwe Drentse Volksalmanak, jaarboek voor geschiedenis en archeologie, 2005.
- VERVLOET, J.A.J.** (1988), Early Medieval Settlements on the Sandy Soils of the Netherlands, with Special Attention to the Developments on the Drenthe Plateau. *Geografiska Annaler*. Series B, Human Geography, vol. 70, no. 1: Landscape History. Pp. 187-196.
- WERKGROEP VliegVELD PEEST** (2009), Schijn bedriegt... Duits vliegveld bij Peest, dure mislukking voor vriend en vijand. Historische Vereniging Norg.

GERAADPLEEGDE WEBSITES

- ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND** (2011), Actueel Hoogtebestand Nederland [AHN]. Geraadpleegd op 20 mei 2012, via: www.ahn.nl/viewer.
- ARCHIS II** (2011), Archis II. Geraadpleegd op 28 april 2012, via: <http://archis-2.geodan.nl/archisiicurs/html/index.html>.
- ARCHIS II** (2011a), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 31 maart 2011, Monumentnummer 8902, Uitgebreide Rapportage Monumenten, geraadpleegd op 2 mei 2012, via: <http://archis-2.geodan.nl/archisiicurs/html/index.html>.
- ARCHIS II** (2011b), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 31 maart 2011, Kaart TOP 10 ((©)TDN) Waarnemingen, uitsnede omgeving Peest, geraadpleegd op 2 mei 2012, via: <http://archis-2.geodan.nl/archisiicurs/html/index.html>.
- ARCHIS II** (2011c), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 31 maart 2011, Waarnemingsnummer 541, Uitgebreide Rapportage Waarnemingen, geraadpleegd op 2 mei 2012, via: <http://archis-2.geodan.nl/archisiicurs/html/index.html>.
- ARCHIS II** (2011d), Waarnemingsnr. 545, Uitgebreide Rapportage Waarnemingen, en Monumentnr. 8911, Uitgebreide Rapportage Monumenten, geraadpleegd op 2 mei 2012, via: <http://archis-2.geodan.nl/archisiicurs/html/index.html>.
- ARCHIS II** (2011e), Waarnemingsnr. 527 en 40272, en Monumentnr. 8732, Uitgebreide Rapportage Monumenten, geraadpleegd op 2 mei 2012, via: <http://archis-2.geodan.nl/archisiicurs/html/index.html>.
- ARCHIS II** (2011f), Waarnemingsnr. 720, Uitgebreide Rapportage Waarnemingen, geraadpleegd op 2 mei 2012, via: <http://archis-2.geodan.nl/archisiicurs/html/index.html>.
- ENCYCLOPEDIË DRENTHE** (2012), Encyclopedie Drenthe, Boermarke. Geraadpleegd op 28 april 2012, via: <http://www.encyclopediedrenthe.nl/Boermarke>.
- GEMEENTE NOORDENVELD** (2012), Gemeente Noordenveld over Noordenveld, Kleine dorpskernen: Peest. Geraadpleegd op 4 mei 2012, via: http://www.gemeentenoordenveld.nl/over_noordenveld/dorpen/kleine_dorpskernen/peest.
- HISGIS** (2012), Hisgis.nl. Geraadpleegd op 10 mei 2012, via: www.hisgis.nl
- PEEST** (2012), Peest. Geraadpleegd op 28 april 2012, via: www.peest.eu.
- PEEST.EU**(2012), Peestermaden. Geraadpleegd op 14 juni 2012, via: <http://www.peest.eu/peestermaden-1.html>
- PEEST.EU** (2012a), Vliegveld Peest. Geraadpleegd op 10 juni 2012, via: <http://www.peest.eu/vliegveld-peest.html>
- PELINCK, E.** (2009), De Langelaan. Geraadpleegd op 21 mei 2012, via: <http://www.peest.eu/peest-en-pelinck-1.html>.
- PELINCK, E.** (2009a), Het Westerveen en omgeving. Geraadpleegd op 21 mei 2012, via: <http://www.peest.eu/peest-en-pelinck-2.html>.
- PIJNACKERKAART DRENTHE** (1634), Pijnackerkaart Drenthe. Geraadpleegd op 18 juni 2012, via: http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Drenthe_door_Cornelis_Pijnacker-gehele-kaart.jpg
- STATLINE** (2012), Statline. Geraadpleegd op 21 mei 2012, via: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=7380vt&D1=a&D2=3309-3310&VW=T>.
- WATWASWAAR** (2012), Watwaswaar. Geraadpleegd op 4 mei 2012, via: www.watwaswaar.nl.
- WIKIPEDIA** (2012), Drenthe door Cornelis Pijnacker. Gehele Kaart. Geraadpleegd op 10 mei 2012, via: http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Drenthe_door_Cornelis_Pijnacker-gehele-kaart.jpg

VERANTWOORDING FIGUREN

- Figuur 1: Hoogtekaart van het gebied rond Peest.
Bron: Actueel Hoogtebestand Nederland, 2011.
- Figuur 2: Archeologische waarnemingen in Peest en directe omgeving.
Bron: Archis, 2011b.
- Figuur 3: De 'Buurtschap Peest': percelen grond in 1832.
Bron: Hisgis, 2012, eigen bewerking.
- Figuur 4: Markegrens van Peest en huidige grensgebied van Peest.
Bron: Spek, 2004; Google maps, 2012.
- Figuur 5: Peest (gespeld als 'Pest') op de eerste kaart van Drenthe door Cornelis Pijnacker.
Bron: Pijnackerkaart Drenthe, 1634.
- Figuur 6: In 1832 was Arends de grootste boer van Peest. Zijn verspreid liggende perceeltjes en percelen bouw-, hooi- en weiland zijn in dit kaartje weergegeven in donkergeel.
Bron: Hisgis, 2012, eigen bewerking.
- Figuur 7: Topografische Militaire kaart 1850.
Bron: Watwaswaar.nl, 2012.
- Figuur 8: Historische Topografische Kaart, ca. 1900.
Bron: Grote Historische Topografische Atlas Drenthe, 2006.
- Figuur 9: Detail stafkaart van de geallieerden met daarop vliegveld Peest ten zuiden van Peest en het Westerveen.
Bron: Peest.eu, 2012a.
- Figuur 10: Historische Topografische kaart 1929, kaartblad 150, Veenhuizen.
Bron: Watwaswaar.nl, 2012.
- Figuur 11: Topografische kaart 2005, kaartblad 7 en 15.
Bron: ANWB, 2006.
- Figuur 12: Gevoelsgebieden van Peest aangegeven op de Moderne Topografische Kaart.
Bron: ANWB, 2006, eigen bewerking.
- Figuur 13: Peest en de verschillende delen van Peest, aangegeven op de Topografische Kaart.
Bron: ANWB, 2006, eigen bewerking.
- Figuur 14: Standaard structuur esdorp. In het dorp ligt de brink en liggen de goorns, daar direct achter de wat hoger gelegen es. Buiten de es liggen de woeste gronden, de graslanden, de heide en de zandverstuivingen. Water is ook altijd dichtbij. Deze lagere natte gebieden zorgen voor hooi en/of dienen als beweidingsgebied.
Bron: Meijles, 2012, naar: Spek, 2004.
- Figuur 15: De 'Buurtschap Peest': percelen grond in 1832.
Bron: Hisgis, 2012, eigen bewerking.
- Figuur kader 1a: Geomorfologische kaart.
Bron: Alterra Wageningen, 2008.
- Figuur kader 1b: Bodemkaart.
Bron: Stiboka, 1991.
- Foto 1: Eigen foto Betsie Pinkert, mei 2012.
- Foto 2: Eigen foto Betsie Pinkert, mei 2012.

BIJLAGEN

A) Bevolkingsgroei 1899 - 2011

Volkstelling 1899									
Onderwerpen		Bewoonde huizen	Onbewoonde woonhuizen	Mannen		Vrouwen		Totale bevolking	Vrouwen
B, Dorp Peest, N.H. Arm-en werkhuis		1	-	4		4		8	-
B, Dorp Peest, Overige huizen		13	1	33		35		68	1
		14	1	37	49%	39	51%	76	1
Volkstelling 1930									
Soort gebouw	Totaal aantal gebouwen	Woningen; bewoond	Hotels, logementen, restaurants, enz.	Pakhuisen, schuren, loodsen	Koetshuizen, garages, stallen e.d.	Andere gebouwen			
Norg; bewoonde oorden; Peest	50	21	1	16	11	1			
Kerncijfers wijken en buurten 2011									
	Bevolking		Bevolking		Bevolking				
	inwoners		Mannen		Vrouwen				
Regio's	aantal		aantal		aantal				
Peest	85	61%	45		40				
Verspreide huizen Peest	55	39%	30		25				
	140	100%	75	54%	65	46%			

1899: 15 huizen en 76 inwoners - 49% man - 51% vrouw

1930: 21 huizen

2011: ca. 50 adressen en 140 inwoners - 54% man - 46% vrouw

Bron: Statline, 2012

B) Extra informatie van een bestuurslid van Boermarke Peest

Vrijkomende grond

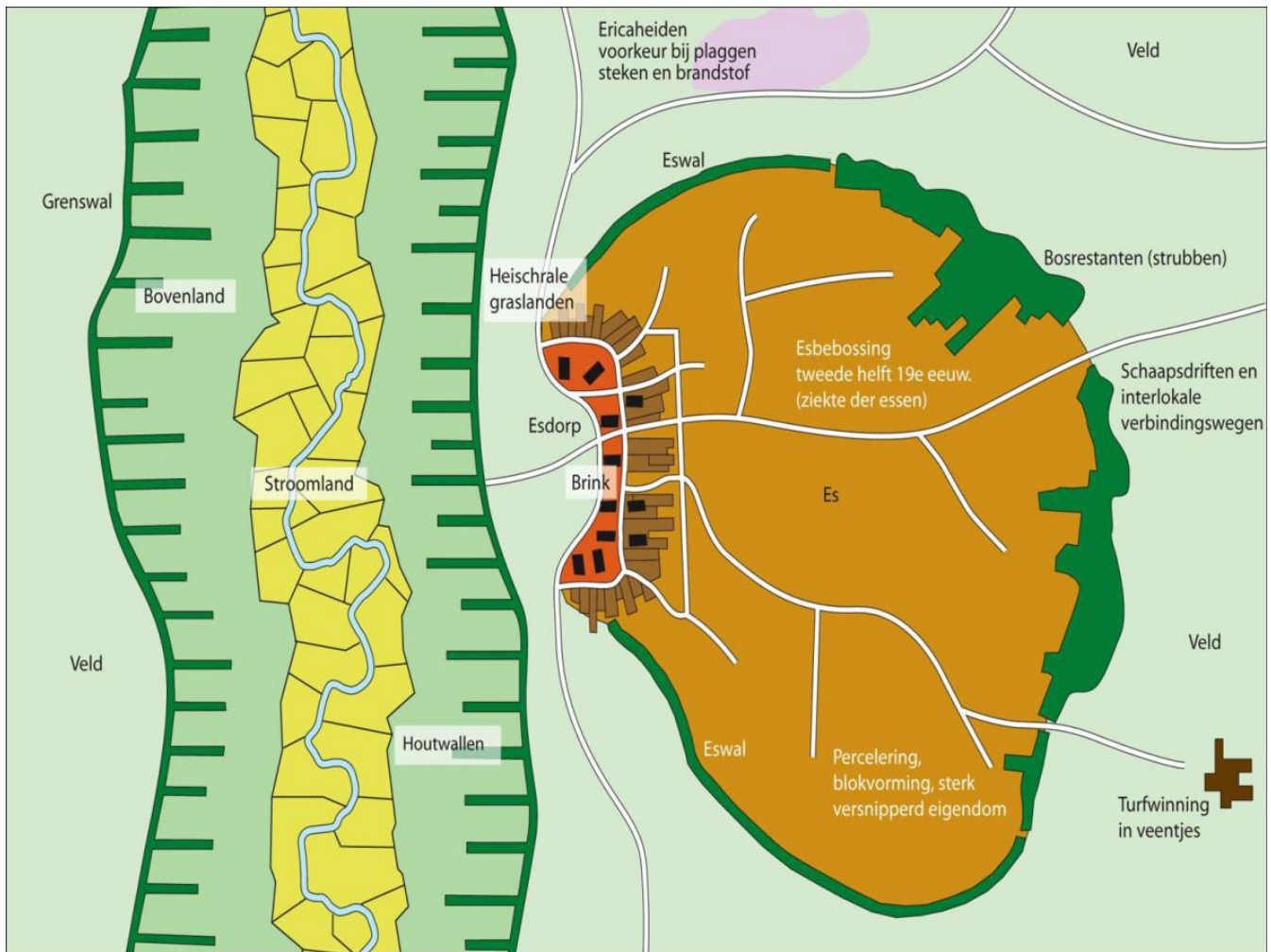
Gronden worden uitgeruild. Kavels/percelen worden omgewisseld, geruild. In het gebied ten noorden van Peest, waar Staatsbosbeheer de landen nu laat verschrallen, is dit ook gebeurd. Als een boer bijvoorbeeld verhuist of overlijdt komt er land vrij. Dat land wordt dan verkocht of verhuurd. Gronden komen dus vrij door 1) uitruilen van percelen en 2) bij overlijden/verhuizen waardoor percelen verkocht of verhuurd worden.

Door natuurlijk verloop (overlijden boeren, verminderen boerenbedrijven) komt er dus heel erg veel land vrij. De boeren die over zijn hebben niet genoeg middelen om de vrijgekomen landen op te kopen, waardoor gronden bijvoorbeeld naar Staatsbosbeheer, Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL) of de Zorgboerderij gaan. Zo is dat bijvoorbeeld gegaan bij een deel van de Peester Maden.

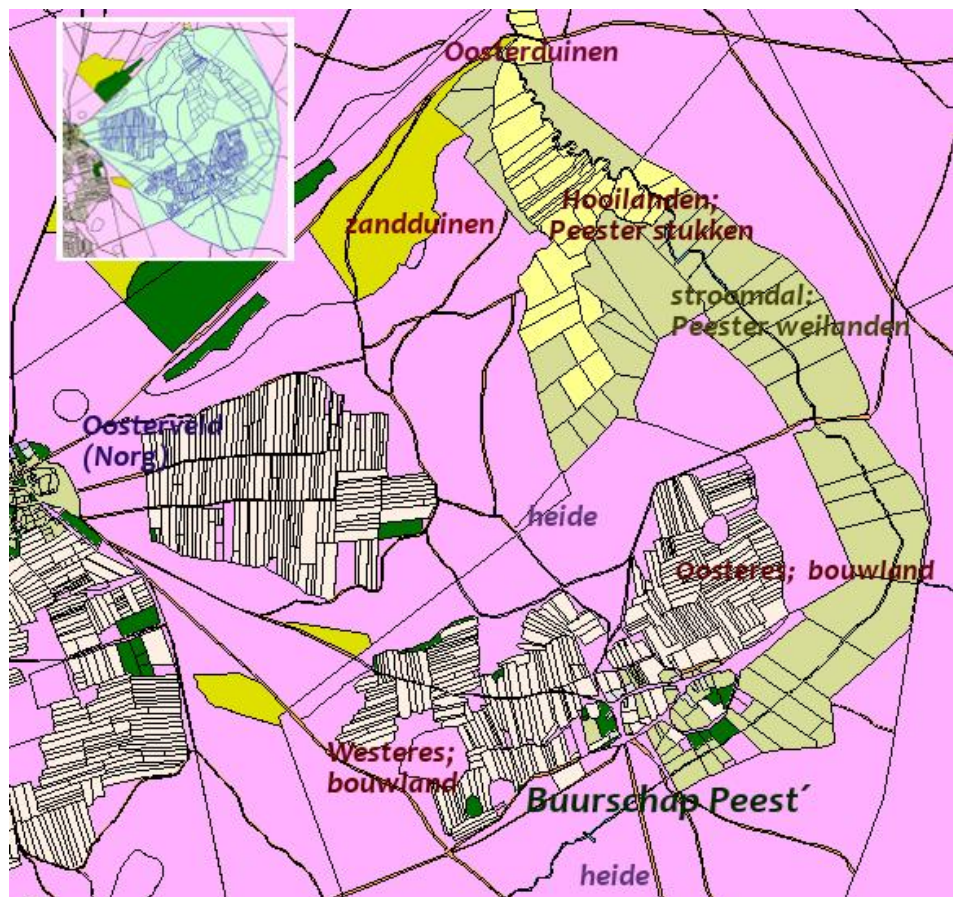
Boermarke Peest

Grondeigenaren sluiten zich aan bij de Boermarke en leveren jachtterrein. De opbrengst van het verhuren van jachtterreinen is dan voor de Boermarke. Evenementen worden met dit geld gesponsord en het wegenonderhoud wordt er van gefinancierd. Het jachtveld wordt verhuurd voor een paar jaar. Als dat afloopt wordt daar weer opnieuw naar gekeken. Vrijwilligers helpen in het onderhoud van het bezit van de Boermarke (snoeien, onderhoud wegen). De opbrengst van de verhuur van jachtterrein gaat naar nieuw zand voor de wegen. Inwoners van Peest horen 'erbij' (bij de Boermarke). Het waardelen systeem geldt niet meer in Peest (wel in Norg). Meer dan een halve hectare grondbezit betekent stemrecht binnen Boermarke Peest. De Boermarke is blij als er mensen komen op vergaderingen. Iedereen mag eigenlijk aanwezig zijn bij vergaderingen in Peest. Heel gemoedelijk. Het systeem van waardelen klopt in principe niet meer. Sommigen hebben namelijk wel waardelen maar geen eigendom of andersom. De waardelen zijn geërfd bijvoorbeeld.

C) Standaard structuur esdorp



Figuur 14: Standaard structuur esdorp. In het dorp ligt de brink en liggen de goorns, daar direct achter de wat hoger gelegen es. Buiten de es liggen de woeste gronden, de graslanden, de heide en de zandverstuivingen. Water is ook altijd dichtbij. Deze lagere natte gebieden zorgen voor hooi en/of dienen als beweidingsgebied. Bron: Meijles, 2012, naar: Spek, 2004.



Figuur 15: De 'Buurschap Peest': percelen grond in 1832 (zie inzet: het lichtblauwe gebied is grondbezit van Peest). Op de Ooster- en Westeres hadden de boeren verspreid liggende perceeltjes bouwland. De weilanden en hooilanden bestaan uit grotere percelen, rond het dorp liggen een paar perceeltjes bos. Bron: Hisgis.nl, 2012